

Л. Р. ОСТАШ

СЛОВ'ЯНСЬКІ АВТОХТОННІ ВЛАСНІ ОСОБОВІ ІМЕНА-КОМПОЗИТИ В ЧЕСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩАХ

У статті аналізуються компоненти слов'янських автохтонних власних особових складних імен (комполітів) у прізвищах чехів і українців. Виділено однакові компоненти, що активно вживалися в обох антропоніміях при творенні прізвищ. Констатується певна специфіка визначення походження і первісного значення прізвищ, утворених від слов'янських автохтонних імен-комполітів.

Ключові слова: ім'я-комполіт, прізвище, словотвірна модель, етимологія.

Слов'янські автохтонні власні особові імена становлять значну частину сучасного чеського й українського іменників. Крім цього, вони відіграли важливу роль у формуванні чеської та української національних антропонімічних систем. Зокрема, після поширення серед чехів та українців християнства вони могли переходити у розряд імен-прізвищ, прізвищ і згодом, під час формування класу прізвищ, послужили основами для багатьох чеських та українських прізвищ. Частина цих імен функціонує і зараз як власні особові імена і в чехів (Bohumil, Hostivít, Jaromír, Veleslav та ін. — Кп. ¹, 69, 98, 105, 172), і в українців (Борислав, Володимир, Всеволод, Любомир, Мирослав та ін. — ВІЛ, 43, 48–49, 73, 78). Разом із тим деякі слов'янські автохтонні імена (далі — САІ) в обох антропоніміях у процесі їх розвитку поступово виходили з ужитку. Таким чином, вивчення прізвищ дає змогу зібрати воедино слов'янські автохтонні імена минулого й сучасного ².

У чехів і в українців деякі САІ-комполіти збереглися у прізвищах у повній формі: ч. Branislav, Budslav, Ctibor, Domorad, Duchoslav, Kazimír, Milrád, Semerád, Semirád, Semorád, Semrád (< Sěmirad), Stibor (< Ctibor), Šebor (< Všebor),

¹ Список скорочень див. у кінці статті.

² Джерельною базою для статті послужили опубліковані та рукописні словники сучасних чеських та українських прізвищ (Knappová M. Příjmení // Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. — Praha, 1994. — S. 610–624 — 1500 найпоширеніших і найтиповіших сучасних чеських прізвищ; Moldanová D. Naše příjmení. — Praha, 1983 — понад 13 тис. сучасних чеських прізвищ; Радіон Ст. Словник українських прізвищ в Австралії. — Мельбурн, 1981 — 6 238 прізвищ; Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : У 8-ми т. — Львів, 1975; машинопис, зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. — Шифр о / н — 3824 т. 1–8 — 25 809 прізвищ. Оскільки словник Ю. К. Редька був завершений 25 років тому, ми використовуємо його як джерельний матеріал, однак переважно не послуговуємося його етимологіями, які часто вже є застарілими. Про цей словник докладніше див.: Осташ Л. Р. «Словник сучасних українських прізвищ» Ю. К. Редька в контексті слов'янської антропоніміки кінця ХХ століття // Українська пропріальна лексика. — К., 2000. — С. 106–114; Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. — К., 1969 (близько 4 тис. прізвищ.), а також матеріали індивідуальних картотек сучасних чеських та українських прізвищ, укладених на основі блокнотних записів автора статті (БЗ).

Václav
діале.
Благос
Дома
слідо
Казм
69),
Свят
Тата
Stibor
Václav
Богд
маже
З
авто
пози
вितк
прик
П
ходи
яких
К
осно
Бел-
Біла
(БЗ: У
укр. Л
(БЗ: Р
(< Бо
Болес
Борис
87): Л
Брат
208-
210);
Буд-
Воло
(Шул
(Рес
Вели
ХД, 1
84); Л
топо
Вите
Vit,
тіць
(Р, 32
Водя
пор.
Кръс
(ДМ
147);
тим
похо
особ
Д, 9
Гнів
Гон-

Václav (Mold., 46–47, 57, 61, 101, 144, 187, 206, 218, 227, 258), Vojtěch (Кп., 623) і діалектний варіант Vůjtěch (Mold., 275), Stanislav (SČS, 460), Vladislav (БЗ); укр. *Благодисл* (БЗ: См м), *Богдан* (Р, 164), *Богорад* (БЗ; Лв м), *Домарад* (Р, 638), пор. *Домарадь* (ХД, 22), *Дорогобід* (Р, 642), прізвище змінилося фонетично внаслідок одзвінчення кінцевого -т у -д, пор. *Дорогобыть* (ХД, 68–69), *Казимір*, *Казмір* (Р, 824–825), *Переяслав* (Р, 1545), пор. САІ і топонім *Переяслав* (Бучко, 69), *Самбор* і діалектний варіант *Самбур* (Р, 1764), пор. *Самборь* (ХД, 22), *Святогор* (Р, 1783), *Станімир*, *Станіслав* (Р, 1904–1905), *Судомір* (Р, 1944), *Татомір* (Р, 1971). До них могли додаватися суфікси і суфікс-флексія -а: ч. *Stibůrek*, *Časlava*, *Domorádek*, *Lstibůrek* (< *Lstibor*), *Stiborek* (< *Stibor*), *Stibofík*, *Václavek*, *Václavík*, *Vaclavovic* (Mold., 51–52, 57, 132, 218, 258), укр. *Богданович*, *Богданюк*, *Казиміра*, *Казимірів*, *Казимирівчич*, *Казимирчук* (Р, 162, 824), *Домажірова* (жін.) (БЗ: Лв м).

Значно більшою кількісно є група прізвищ, в основі яких наявні слов'янські автохтонні відкомпонизитні імена, тобто імена, що розвинулися від давніх композитів морфологічним способом — шляхом скорочення та наступного розвитку цих скорочень у різні нові похідні, переважно суфіксальні утворення. На прикладах таких прізвищ досить прозоро простежується праслов'янська основа.

Прізвища творилися семантичним способом, якщо народні варіанти переходили у прізвища без змін, і морфологічним, якщо вони служили основами, до яких додавалися патронімні, посесивні та поліфункціональні форманти.

Компоненти, утворені внаслідок вищезгаданих скорочень, простежуються в основах прізвищ як у чехів, так і в українців. В українців це такі компоненти:

Бел-/Біл- (< **Бъл-**), пор. серб. і хорв. *Vjelimir* (Железняк, 103): *Белій* /*Белій*, *Белім*, *Беліця*; *Білава*, *Білах* (Р, 101–104, 133–146); **Благ-** (< *Благославъ* — ХД, 18): *Благута* (Р, 149), *Блазун* (БЗ: Хм м); **Близ-** (< *Близборъ* — ХД, 18): *Блізно* (Рад., 8), *Близнюк* (БЗ: Тр м); **Бог-**, пор. давнє укр. *Богуф(хв)аль* (Туп., 113), п. *Bohurad* (SSNO, I/2, 197): *Богак*, *Боган* (Р, 164–165); *Богута* (БЗ: Рв); **Бож-** (< *Божедаръ*, *Божеборъ* — Д, 96): *Божейко*, *Божіско*, *Божук* (Р, 169–170); **Бон-** (< *Боимиръ*, *Боиславъ* — ХД, 24): *Бойківчич*, *Бойко*, *Бойчун* (Р, 171–172); **Бол-** (< *Болелють*, *Болеславъ*, *Болестрахъ* — ХД, 20, 22, 27): *Болій*, *Болок*, *Болох* (Р, 175–177); **Бор-** (< *Боривой*, *Бориславъ* — Д, 96): *Борак*, *Боренко*, *Боруца* (Р, 180–191); **Бран-**, пор. болг. *Бранислав* (Ил., 87): *Брана*, *Бранюк* (Р, 197), *Бранько* (БЗ: Хм); **Брат-** (< *Братиславъ* — Железняк, 14): *Братях*, *Братіш*, *Братейко*, *Братко* (Р, 198–200); **Брод-** (< *Бродиславъ* — Д, 96): *Брѳда* (Р, 208–209); *Бродак*, *Бродчук* (Д, 96); **Брон-** (< *Бронимиръ*, *Брониславъ* — Д, 96): *Брончук* (Р, 210); *Бронько*, *Бронинько* (Д, 96); **Бряч-** (< *Брячиславъ* — ЕСЛГНПР, 25): *Брячак* (Р, 213); **Буд-** (< *Будивой*, *Будомиръ* — Д, 96): *Будас*, *Будко*, *Будѳла* (Р, 218–221); **Буи-** (< *Буимиръ*, *Волобуи* — ХД, 18): *Буйко*, *Буйчук* (Р, 223); *Буяк* (Д, 96); **Бут-**, пор. псл. *Butьmigrь/*Butьmigrь (Шульгач УСП, 52), укр. *Голобуць* (ССМ, I, 248), пор. козацьке ім'я *Бу(т) Демьченько* (Реєстр, 137): *Бутко*, *Бутівчич* (Р, 243); *Бутько* (БЗ: Зп); *Бутенко* (Рад., 13); **Вел-** (< *Велиборъ*, *Велидаръ*, *Велимиръ* — ХД, 19, 22, 61): *Велюш*, *Веляда*, *Велько* (Р, 283); **Верг-** (< *Вертижиръ* — ХД, 19): *Вертіш* (РД, 84), *Вертюк* (БЗ: Хм); **Верх(о)-** (< *Верхославъ* — ХД, 19): *Верхлік* (РД, 84); *Верхѳла* (БЗ: Лв м); **Вид-/Від-** (< *Видимиръ*, *Видославъ* — Мор., 38), пор. сучасний укр. топонім *Видимир* (Бучко, 61): *Відіш*, *Видівський*; *Відійко* (Р, 298, 309); **Вит-**, **-віт** (< *Витогостъ*, *Витомиръ* — Мор., 40, 63): *Виткович* (РД, 85); *Вітенко*, *Вітів*, *Вітик* (Рад., 146); *Віт*, *Вітович* (БЗ: Хм); **Виш-** (< *Вышеборъ*, *Вышемиръ* — Мор., 53): *Вишійтінський*, *Вишійтійський* (Р, 305); **Влад-**, пор. *Владимиръ*, *Владиславъ* (Железняк, 64): *Влад*, *Владко*, *Владюк* (Р, 320–321), *Владига* (БЗ: м. Самбір Лв); **Вод(и)-, -воть** (< *Водиратъ*, *Островодъ* — ХД, 19): *Водяник*, *Водянійч* (РД, 87); *Водячук* (БЗ: Лв м); **Вон-, -вон** (< *Воиславъ*, *Горивои* — ХД, 19), пор. імена *Война Немьрич* (ССМ, I, 187), *Война Тируненко* (Реєстр, 97), особову назву *Кръстина*, дочка *Воиславина* (ССМ, I, 188), а також укр. топонім XVII ст. *Во(и)славычи* (ДМВН, 181): *Войділо* (РД, 87), *Война* (БЗ: Хм м); **Вол-** (< *Волимиръ* — ХД, 19): *Волян* (Рад., 147); **Ворот(и)-** (< *Воротиславъ* — ХД, 20), пор. козацьку прізвищеву назву Аньдрїш *Воротимира* (Реєстр, 44): *Воротіло* (РД, 88); **Вяч-** (на думку Ю. К. Редька, прізвище *Вячко* походить від власного імені *В'ячеслав* — Р, 277), пор. також *Вятславъ* Дмитровський і особову назву «сы(н) вачьковича» (ССМ, I, 235); **Гнев-/Гнів-** (< *Гнѳв-*) (< *Гневомиръ* — Д, 96), пор.: пань *гнѳвоиш* (ССМ, I, 245): *Гневак*, *Гневко*, *Гневшійський* (Р, 450); *Гнівш*, *Гнівш* (Д, 96); **Год-** (< *Годимиръ*, *Годиславъ* — ХД, 8): *Годик*, *Годінко*, *Годів* (Р, 455–456); **Гон-** (< *Гоиславъ* — Мор., 60; *Гоимиръ* — ХД, 19): *Гой*, *Гойда*, *Гойдик* (Р, 457); **Гол-**, пор.

Р. ОСТАШ

ЩАХ

ових складних
и, що активно
едифіка визна-
к автохтонних

гія.

частину су-
али важливу
імійних сис-
янства вони
і час форму-
українських
ена і в чехів
і в українців
П, 43, 48–49,
САІ) в обох
у. Таким чи-
хтонні імена

цах у повній
, *Milrād*, *Se-*
ng (< *Všebor*),

ники сучасних
tinu pro školu a
іших сучасних
часних чеських
, 1981 — 6 238
— Львів, 1975;
. В. Стефаніка
к Ю. К. Редька
атеріал, однак
ими. Про цей
щ» Ю. К. Редь-
ка пропріальна
ищ.— К., 1969
них чеських та
53).

о, 2002, № 2–3

п. *Голислав* (Мор., 61), давнє укр. *осташь голобуть* і суфіксальний дериват *голко* залґський (ССМ, I, 248): *Голейко*, *Голєнко*, *Голіч* (Р, 459); **Гор-** (< *Гориславь*, *Горевой* — Д, 96): *Горай*, *Гораи*, *Горєчко* (Р, 474–492); **Гром-** (< *Громославь* — ХД, 27): *Громак*, *Грѳмик*, *Громіко* (Р, 525–526); **Гуд-** (< *Гудомирь* — Д, 97): *Гудак*, *Гудєнко*, *Гудь* (Р, 534); **Дал-/Даль-** (< *Далєборь* — ХД, 19): *Далєцький*, *Даніда*, *Даляк* (Р, 561); **Дед-/Дід-** (< *Дѳд-, -дѳдь*) (< *Дѳдумиль*, *Желидѳдъ* — ХД, 19): *Дѳда*, *Дѳдюк*, *Дѳдюра*, *Дѳдик*, *Дѳдів*, *Дѳдусь* (Р, 577–592); *Дідєнко*, *Дідик*, *Дідоха* (Рад., 20); **Доб-** (< *Добєславь* — ССМ, I, 304): *Добѳй*, *Дѳбко*, *Добосєвич*, *Дѳб'яи* (Р, 627–628); **Добр-** (< *Доброкѳсть* — ССМ, I, 306), пор. чол. ім'я «Никыта и добре зографи», жін. ім'я «сестра Добра», а також одночленне іменування «добрѳславєць» (ССМ, I, 305): *Добрїця*, *Добрїшин*, *Добрѳшєнко* (Р, 628); **Долг-** (< *Долгомиль* — ХД, 19): *Долгєло*, *Долгуник* (Р, 635), *Долгун* (Рад., 22); **Драг-** (< *Драгомирь* — Д, 97, *Драгославь* — ССМ, I, 324), пор. козацьке ім'я *Дракага* Симєнєко (Реєстр, 175 зв.): *Драган*, *Драгун* (Р, 647–648), *Драгула* (БЗ: Лв); **Дух-, -духъ** (< *Духославь*, *Бездухъ* — ХД, 19): *Духнич*, *Духѳвич*, *Духѳвєнко* (Р, 681); **Жел-** (< *Желибрать*, *Желиборь*; перший компонент пов'язують з апелятивом *желати* «бажати, прагнути» — ХД, 19): *Желєх*, *Желєхович*, *Желєшко* (Д, 97); *Желєнко*, *Желєк* (Рад., 158); **Жив(н)-, -живь** (< *Живиславь*, *Дабивживь* — ХД, 19): *Живѳк*, *Живан*, *Живєга*, *Живїло*, *Живляк*, *Живко* (Р, 706); **Жид-** (< *Жидєборь*, *Жидєславь*, *Жидомирь*, *Жидославь*) від первісного *Сьдѳ* — шляхом переходу *Сьдѳславь* > *Здѳславь* > *Жидиславь* > *Жидиславь* або від імен-комполітивів з препозитивним або й постпозитивним компонентом **Жит(є, и, о)-, -жить** шляхом одзвінчення кінцевого -г у -д типу *Жит[иславь]* > *Жид[иславь]* > *Жидь* чи й *Жит[иславь]* > *Жить* > *Жидь* — ХД, 161–162): *Жидєнко*, *Жидик*, *Жидяк* (Р, 708–709); **Жизн-, -жизн** (< *Жизномирь*, *Доброжизнь* — ХД, 20), пор. також давній укр. антропонім *Доброжизн*, сучасний укр. топонім *Жизномир* (Бучко, 61): *Жизнєвський* (< с. *Жизнів*, *Лемківщина*), *Жизномирський* (< с. *Жизномир*, *Тр*) (Р, 709); **Жир-, -жирь** (< *Жирославь*, *Лютѳжирь*, пор. апелятив *жирь* «багатство», «корм» — ХД, 20): *Жирик*, *Жирїй*, *Жирко*, *Жирѳха* (Р, 711–712); **Жит-** (< *Житомирь*, *Житогои* — Демч., 59): *Житѳр*, *Житинчѳк*, *Житєвич* (Р, 712–714); *Житко* (Рад., 159); **Зв(є, ѳ)н-, -звонь** (< *Звениславь*, *Курозвонь* — ХД, 20): *Дзвінка*, *Дзвінкѳ*, *Дзвінчѳк* (Р, 599); *Дзвончак* (Рад., 26), *Звінко* (БЗ: Хм); **Казн-, -казь** (< *Казимирь*, *Доброказь* — ХД, 20); *Казимир*, *Казва*, *Казів*, *Казко*, *Казюка* (Р, 824–825); **Кра(н)-, -краи** (< *Краиславь*, *Дєрєжикраи* — ХД, 20): *Крайло*, *Крайник*, *Крайнюк* (Р, 1028–1029); **Крас-, -крась** (< *Красимирь*, *Некрась* — ХД, 20): *Красїй*, *Красюк*, *Красько* (Р, 1030–1033); **Кун-** (< *Куновид — Бучко, 62), пор. козацькі імена *Кунєць* Семенюкови(ч), *Ку(н)иша* Калине(н)ко, *Куна(с)* Данилов, *Кунаиш* Даньче(н)ко, *Кунахъ* Ма(р)тишенєко (Реєстр, 55 зв., 87 зв., 200, 207, 441 зв.)³: *Кунда*, *Кунєць*, *Куньцо* (Р, 1071, 1077); *Кунька*, *Кунько* (Рад., 63); *Кунах* (БЗ: м. *Дубно* Рв); **Лад-** (< *Ладомирь* — ССМ, I, 536; Бучко, 62): *Ладѳа*, *Ладѳга*, *Ладѳика*, *Ладѳико*, *Ладѳок* (Р, 1112); **Лєт-** (< *Лѳт-*) (< *Лѳтовид — Бучко, 62): *Лѳта*, *Лѳтяга* (Р, 1141); **Люб-, -любь** (< *Любомирь*, *Добролюбь* — ХД, 20), пор. одночленне іменування «пань *Любань*» (ССМ, I, 564), козацьке ім'я *Любась* Максимович (Реєстр, 50 зв.): *Любєня*, *Любич*, *Любка* (Р, 1200–1204); **Люд-, -людь** (< *Людомирь*, *Залюдъ* — ХД, 20): *Людкєвич* (Р, 1204); *Людєра* (Рад., 75), *Людний* (БЗ: Чорк); **Лют-, -лють** (< *Лютоборь*, *Болятѳть* — ХД, 20): *Лютѳк*, *Лютїй*, *Лютик* (Р, 1205); **Мон-, -мон** (< *Мошмирь*, *Немои* — ХД, 20): *Мѳйк*, *Мѳйко* (Р, 1347); **Мол-, -моль** (< *Молиборь*, *Богомоль* — ХД, 20): *Молїбог*, *Молѳнич*, *Молєндра* (Р, 1349), *Мѳльо* (Рад., 84); **Мор-** (< укр. композит *Морислав — Демч., 59), пор. п. *Morzysław* (SSNO, III/3, 558): *Морѳк*, *Морєнко*, *Мѳрич*, *Мѳря* (Р, 1353–1357); **Мот-** (< *Мотѳгост — Бучко, 62): *Мѳт*, *Мѳта*, *Мѳтюк* (Р, 1364); **Мут(н)-, -муть** (< *Мутимирь*, *Оломуть* — ХД, 20): *Мутєль*, *Мутїчко* (Р, 1379); **Мысл(н)-, -мысль** (< *Мыслиборь*, *Добромысль* — ХД, 20), пор. козацьке ім'я *Розмысль* Цирули(к) (Реєстр, 168): *Мыслїм*, *Мыслїцький*, *Мыслячѳк* (Р, 1321–1322); **Нин-** (< *Нинѳмысль* — ХД, 20), пор. козацьке ім'я *Нин(н)ко* Тов(сти)чы(н)ко (Реєстр, 63): *Нинич*, *Нинка* (Р, 1422); **Нїг-,** пор. давнє укр. жіночє ім'я — «сестра и(х), *нѳгославь*» (ССМ, II, 59): *Нїгѳвич* (Рад., 90); **Пак-, -пакь** (< *Пакославь*, *Розпакъ* — ХД, 20): *Пак*, *Пѳкіи*, *Пѳкула*, *Пѳкуль*, *Пѳкуляк* (Р, 1502); **Плох-** (< *Плохимирь* — Мор., 152): *Плохѳта* (Бл., 46), *Плохїй* (БЗ: Кв м); **Прос-** (< *Просимирь* — ХД, 20); *Просян* (Р, 1651); **Пут-,** пор. серб. і хорв. *Putislav* (Mar., I, 126), а також укр. «кн(а)зъ *Путѳта* *Ивановичъ*» (ССМ, II, 278): *Путїла*, *Путѳята*, *Путѳко* (РД, 186); **Рад-, -радъ** (< *Радєславь* — Реєстр, 139 зв.): *Радєнко*, *Радик*, *Радїиш*; **Рат(н)-, -рать** (< *Ратїборь*, *Лютѳратъ* — ХД, 20): *Ратич*, *Ратїшин* (РД, 187); **Рєд-** (< *Рєдимирь* — Худаш, 103), пор. козацьке ім'я *Рє(д)ко* Токаре(н)ко (Реєстр, 413): *Рєдѳка*, *Рєдѳко* (РД, 188), *Рєдчук* (БЗ: Хм); **Рог-,** пор. ч. *Rohovlad* (Mikl., 95), з періоду Київської Русі *Рог(о)володь* (Туп., 393): *Рогѳн*, *Рѳгов*, *Рѳзуля* (Р, 1710–1713); **Рост-** (< *Ростиславь* — ХД, 20): *Росткѳвич* (Р, 1729), *Рѳст*, *Рѳстєк*, *Рѳстик* (Рад., 110); **Рус-,** пор. серб. *Rusmir* (Mikl., 96), п. *Rusbor* (SSNO, IV/3, 521): *Русѳк*, *Русѳкєвич*, *Русѳов* (Р, 1739–1741); **Сат-** (< *Сатївер — Бучко, 64): *Сатїн*, *Сатїрко*,

³ Ці народні варіанти з компонентом **Кун-** фіксуються у списках восьми полків (з усіх шістнадцяти), тобто на досить значній території.

Сѳтур,
Сѳятог
Сѳбалѳ
ченко (Д
(Рад., I,
-славь,
Сѳблїч,
спїтї <
(< *Стѳ*
(РД, 207
Стѳн-,
(< *Стѳ*
Стѳраи
Стѳрїб-
(< *Стѳ*
(< *Стѳ*
Волоши
(< *Стѳ
Стѳпка,
пор. суч
-суль (<
мирь —
дѳстои
Дѳброт
ХД, 21):
(Р, 2008)
че(н)ко
— ХД, 2
Тїхойко
Хѳтєнє
Цїцькѳ
(< *Бѳль*
Чернєн
21): *Чєс*

У ч

Во- (< *Вѳ*
(< *Dalib*
Vořuta (P
(< *Braniš*
Bud-, -b
(Mold., 2
Dlúhosla
(< *Draho*
Draživoj
(Кп., 613
Hošek, P
(Mold., 8
Hrd-, -hr
Chotaš, C
(Mold., 9
La- (< *L*
(Mold., 1
(Mold., 1
Nudera (P
Předmír)
(< *Pucho*
(Mold., 1

⁴ Ту
Moldanov

Сатур, Сатурчак (Р, 1775); Свят-, -святъ (< Святославъ, Несвятъ — ХД, 20): Святенко, Святогор, Святюк (Р, 1783), Святина (Бл., 46); Себ- (< Себеславъ — ХД, 22): Себ, Сѣба, Сѣбало, Сѣбій (Р, 1786); Син- (< Синоданъ, Добросинъ — Д, 97): Син(ь)ко, Синкович, Синоченко (Д, 97); Сир-, -сирь (< Сирославъ — ХД, 21): Сирѣнко, Сиріца, Сірко (Р, 1821), Сиріло (Рад., 128); Скор- (< Скоровоу — ХД, 21): Скорик, Скориця, Скориченко (Р, 1846); Слав-, -славъ (< Славомір, Ярослав — Д, 97): Славко, Славута, Славутин (Д, 97); Соб- (< Собеславъ, Собезгордъ — Д, 97): Собанко, Собко, Собуха (Д, 97); Сол- (< *Соломир — Бучко, 63): Сѳлич, Сѳляк (Р, 1883, 1888), Сѳлик, Солян (Рад., 121); Спыт- (< Спытигнѣвъ (< апелатив спыти «надаремно» — ХД, 21): Шпитько (Бл. АКД, 14); Шпитковський (БЗ: Кв м); Стан- (< Станимиръ — ССМ, II, 378, Станиславъ — Реестр, 37), сучасні укр. прізвища Станімир (РД, 207), Станіслав (Р, 1905); Станко, Станчак (Р, 1904–1906), Станіло, Станюта (Д, 97); Стои-, -стои (< Стоиславъ, Домастой — ХД, 21): Стойка, Стойко (Р, 1928); Страх-, -страхъ (< Страхомір, Болестрахъ — ХД, 21); Страх, Страхоцький (Р, 1932); Страш-, пор. болг. Страшимир (Ил., 468), серб. і хорв. Strašimir (Sv., 87): Страшко, Страшнєнко (Р, 1932); Стриб- (< Стрибог — Бучко, 68): Стрибіж, Стрибко, Стрибчук (Р, 1932–1933); Стриж- (< Стрижисмиръ — ХД, 21): Стрижак, Стрижанко, Стрижеко (Р, 1933–1934); Строи- (< Строимиръ — Const., 378), пор. давнє укр. ім'я Строе (ССМ, II, 394), козацьке ім'я Строя Волошинъ (Реестр, 189) і сучаснє болг. ім'я Строймир (Ил., 469): Строй (БЗ: Кв м); Стру- (< *Струвад — Бучко, 63): Струнь (Р, 1939); Ступ-, пор. ч. Ступогнѣвъ, (Мор., 188): Ступак, Ступка, Ступник (Р, 1941); Суд-, -судъ (< Судовоу — ССМ, II, 397, Кривосудъ — ХД, 21); пор. сучаснє укр. прізвище Судомир (РД, 211): Судець, Судом, Судук (Р, 1943–1944); Сул-, -сулъ (< Сулимир, Домасуль — ХД, 21): Суліменко, Суліга, Сулич, (Р, 1946); Таго- (< Татомір — ХД, 21): Татомір, Татіга, Татинець, Татів, Татух (Р, 1971–1972); Тверд- (< Твердостоу — ХД, 21): Твѣрдик, Твердун, Твердь (Р, 1973); Твор(и)-, -творъ (< Творимир, Добротворъ — ХД, 21): Творідло, Творівський, Творун (Р, 1974); Терп(и)- (< Терпиславъ — ХД, 21): Терпак, Терпіло, Терпльак (Р, 1984–1985); Тол- (< Толгнѣвъ — ХД, 21): Тѳлоць, Тѳлюк (Р, 2008–2009); Треб-, -требъ (< Трѣбовитъ, Нетрѣба — ХД, 21), пор. козацьке ім'я Шишъче(н)ко Нетреба (Реестр, 173): Нетрѣба, Нетрѣбенко, Нетрѣб'як (Р, 1414); Туг- (< Тугоборъ — ХД, 21): Тугай (Р, 2033); Тѣх-, -тѣхъ (< Тѣхобудъ, Унѣтѣхъ — ХД, 21): Тиханич, Тихович, Тихойко (Р, 1996); Хот-, -хоть (< Хотимиръ — Шульгач, 114), Доброхоть — ХД, 21): Хотенко, Хотян, Хотянчук (Р, 2147); Циц- (< *Цициборъ — Бучко, 64): Цицило, Цицив, Циций, Цицико (Р, 2172); Цуд- (< Цудислав < Судислав — Бучко, 68): Цуд, Цудний (Р, 2173); -чай (< Болъчай — ХД, 21): Чайко, Чайков (Р, 2187–2188); Че(о)рн- (< Чернобытъ — ХД, 21): Черненко, Черничко, Чернович (Р, 2204–2208); Чест-, -честъ (< Честимир, Болъчестъ — ХД, 21): Чеснок, Чесняк (Р, 2209); Яр- (< Ярославъ — ХД, 21): Яріга, Яріч, Ярко (Р, 2370–2375).

У чехів функціонують прізвища з такими компонентами:

Во- (< Bohuslav) ⁴: Воš (Mold., 45); Бол- (< Boleslav, Bolebor): Bol, Bolek, Bolík (Mold., 45); -бор (< Dalibor, Bořivoj): Bor, Boran, Boreček (Mold., 45); Воř- (< Bořivoj, Bořislav): Bořek, Bořeta, Bořuta (Mold., 45); Воž- (< Božetěch, Božemír, Bohuslav): Bož, Božík, Božeta (Mold., 46); Bran- (< Branislav): Branec, Bransa (Mold., 46); Бу- (< Budislav): Buch, Bucha, Bucháček (Mold., 48); Буд-, -буд (< Chotěbud, Budivoj, Budimír): Budka, Budek (Mold., 48); Сті- (< Ctibor): Stich (Mold., 218); -дар (< Bohudar): Darsa, Daruda, Darena (Mold., 55); Длуh- (< Dluhomil, Dluhovej, Dluhoslav): Dluhoš, Dluhošík (Mold., 57); Дом- (< Domorad): Nedoma (Mold., 152); Драх- (< Drahoslav, Drahomil): Drahoň, Drahotá (Mold., 58), Drahoš (Kn., 613); Драз- (< Dražeslav, Draživoj): Dražek, Dražík (Mold., 58); Дуч- (< Duchoslav): Doucha, Doušek (Mold., 58), Douša (Kn., 613); Но- (< Hodislav, Hojislav, Hostimil): Hokeš, Hokův (Mold., 83); Нод- (< Hodislav): Hokec, Hodač, Hodan (Mold., 82), Hodek (Kn. 614); Ной- (< Hojislav): Hojda, Hojdys, Hojsák (Mold., 83); Ност-, -ност (< Hostibor, Hostirad, Dobrohost): Host, Hostek, Hostička (Mold., 85); Нрд-, -нрд (< Hrděbor, Soběhrd): Hrzek, Hrzán (Mold., 87); Чот- (< Chotibor, Chotimír): Chotek, Chotaš, Chotous (Mold., 90); Чвал-, -чвал (< Bohuchval, Chvaliboh): Chval, Chvála, Chvalina (Mold., 91); Каз- (< Kazimír): Kazmar (Mold., 101); Кřес- (< Křesomysl): Křesina (Mold., 118); Ла- (< Ladislav): Lácha, Lachout, Lašek (Mold., 125); Лад- (< Ladislav < Vladislav): Lád, Lacek (Mold., 124); Луб- (< Lubomír, Lubohost): Lubas (Mold., 132); Л'уд- (< Ludmír): Lid, Lidác, Lidík (Mold., 128); Мир-, -мир (< Miroslav, Jaromír): Míra, Míran, Mírek (Mold., 145); Нуд- (< Nudvoj): Nudera (Mold., 156); Пře- (< Přemysl, Přemil): Přech (Mold., 184); Пřed- (< Předslav, Předbor, Předmír): Předota (Mold., 184); Пřeb- (< Přibyslav): Přiban, Přibek, Přibík (Mold., 184); Пуч- (< Puchoměr): Puchoň, Puchta (Mold., 185); Рад- (< Radomil, Radiměr): Radoch, Radoň, Radoš (Mold., 187); Ратим- (< Ratimír): Ratimec (Mold., 189); Рох- (< Rohovlad): Rohouš, Rohoň

⁴ Тут і далі, якщо немає інших поміток, етимології компонентів у дужках подано за кн. : Moldanová D. Op. cit. — S. 41–286.

(Mold., 194); **Sem-** (< Semirad, Sěmidrah): Semotan, Semerák (Mold., 206); **Sla-** (< Slavomír, Slavibor): Slach, Slášek (Mold., 211); **Slav-, -slav** (< Slavomír, Slavibor, Miroslav): Slavata, Slavník (Mold., 211–212); **Sob-** (< Soběslav): Šob, Šoba, Šobíček (Mold., 234); **Sta-** (< Stanislav, Stanimír): Staš, Stašek, Staško (Mold., 217); **Stan-** (< Stanislav): Staňa, Staňák, Stanec (Mold., 216–217); **Sud-, -sud** (< Branisúd, Sudislav): Suda (Kn., 621), Sudek, Sudera (Mold., 221); **Sul-** (< Sulislav): Sulan, Sulda, Sulík (Mold., 221–222); **Sva-** (< Svatomír, Svatoslav): Svach, Svašek (Mold., 222); **Svat-** (< Svatomír, Svatoslav): Sváta, Svátek, Svatoň (Mold., 222); **Svě-** (< Světoslav): Svěchota, Svěněk (Mold., 222); **Svoj-** (< Svojmír, Svojslav): Svojan, Svojik, Svojtka (Mold., 223); **Tich-** (< Tichomír, Tichoslav): Tichák, Tichota (Mold., 250); **Tu-** (< Tuchomír): Tusa, Tusek, Tusla (Mold., 256); **Va-** (< Václav): Vaňas, Váška, Vaňák (Mold., 260–261); **Vac-** (< Václav): Vaca, Vacata, Vacek (Mold., 258); **Vel-** (< Velislav, Velemír): Vela, Velan, Velas (Mold., 263), Velek (Mold., 622); **Věři-** (< Věřislav): Věřiš (Mold., 264); **Vid-, -vid** (< Vidhost, Dobrovid): Viduna, Vidrna (Mold., 265); **Vlad-** (< Vladislav, Vladimír): Vladík (Mold., 267); **Vo-** (< Vojtěch, Vojislav): Voch, Vochala (Mold., 269); **Voj-** (< Vojtěch, Vojislav): Vojík, Vojka, Vojta (Mold., 270), Vojta, Vojtek, Vojtěch (Kn., 623); **Vrch-** (< Vrchoclav): Vrchota (Mold., 274); **Vrt-** (< Vrtěžír): Vrtiš, Vrtiška (Mold., 275); **Vše-** (або **Všeb-**) (< Všebor): Šobra (Mold., 234); **Vyš-** (< Vyšeslav): Vyšata, Vyšin, Viška (Mold., 276); **Zde-** (< Zdeslav, Zserad, Zdemil): Zdeněk, Zdeněk (Mold., 281); **Zdi-** (< Zdislav): Ždich, Ždych (Mold., 286); **Žit-** (< Žitomír): Žit, Žitek, Žitka (Mold., 287).

Як бачимо, немало компонентів у чеських та українських прізвищах збігаються: **Бог-, Бож-, Бор-, Буд-, Гост-, Дом-, Дух-, Мир-, Рад-, Род-, Слав-, Соб-, Стан-, Суд-, Сул-** та ін., хоч частково кожна з антропонімії зберегла у прізвищах і свої, оригінальні компоненти від цікавих слов'янських автохтонних імен, напр., укр. **Бал-, Гром-, Гуд-, Скор-, Плох-, Спит(и)-** тощо, ч. **Host-, Chval-, -lov, Přib-, Tvrd-, Vid-** тощо. Валентність компонентів (основ у прізвищах) при творенні прізвищ була неоднаковою, тому навіть в одній антропонімії різною є кількість прізвищ, утворених від них. Щоправда, і тут є окремі компоненти, які і в чехів, і в українців відзначалися однаково високою активністю. Наприклад:

Бор- (ч. **Bor-**): ч. Borák, Boran, Boráň, Boranda, Boreň, Borek, Boreček, Boreš, Borš, Boršík, Boroš, Borota, Boruta, Borutik, Bordan (Mold., 45); укр. *Борак, Борачок, Борачук, Борейко, Боренко, Боренько, Борик, Боріло, Борілм, Борко, Боркун, Боркуш, Борівч, Боровко, Борош, Борошівко, Борук, Борута, Борутяк, Борух, Борухайло, Боруща, Борушівко, Борущико, Борущак, Борчук, Борячук* (Р, 180–191), *Борай, Борейчук, Бориха, Борутин* (Д, 96), *Боран, Борина* (БЗ: ІФ; Льв м), *Борейша, Борейшио* (БЗ: Мк), *Борита, Боричко, Боруша* (БЗ: Хм), *Борачек, Бораюк, Боров, Борох, Борях* (БЗ: Льв м), *Борей* (БЗ: Дн; Рв), *Боруха, Борухов, Борюта* (БЗ: Дн), *Борях* (БЗ: Дн; Льв м), *Борита, Борхо* (БЗ: Хрс), *Борійчук* (БЗ: Вл; Рв); *Борита, Боричко, Боруца* (БЗ: Хм), *Борух* (Рад., 10); **Буд-, -буд** (ч. **Bud-, -bud**): ч. Buda (< стч. Chotěbud, Budivoj, Budimír — Mold., 41, пор. також рос. *Будиславь*, серб. і хорв. Budmir, ч. Bohobud — Демч., 62), Budka, Budek, Budiček, Budský, Budák, Budař, Bud'ánek, Budin, Budina, Budínek, Budinka (Mold., 48); укр. *Будас, Будім, Будій, Буда, Будаї, Будківч, Будко, Будківський, Будбла, Будчак, Будля, Будяківський* (Р, 218–221), *Будзулак* (Близн., 171), *Будіян* (Рад., 12); **Рад-, -рад** (ч. **Rad-, -rad**): ч. Rada, Radina (< Radbor, Radobyl, Radomysl, Stírad, Domarad), Radoch (< Radomil), Radoň, Radoš, Radota, Radouch, Radoush, Radoušek (Mold., 187); укр. *Радейко, Радівч, Радівко, Радик, Радичук, Радши, Радівч, Радом, Радом'як, Радух, Радчук, Радюк, Радько* (Р, 1573–1577); **Суд-** (ч. **Sud-, -sud**): ч. Suda (< Branisúd, Sudislav), Sudek, Sudík, Sudera (Mold., 221); укр. *Суда, Судак, Судаковський, Судець, Судоль, Судом, Судомір* (за етимологією Ю. К. Редька, старовинне власне ім'я), *Судух* (Р, 1943–1944); **Сул-** (ч. **Sul-**): ч. Sulan (< Sulislav; *sulej* = lepší, sebevědomý «кращий, самовпевнений», а *-slav* = slavný «славний»), Sulanský, Sulda, Suldovský, Sulek, Sulik, Sulovský (Mold., 222); укр. *Сулак, Сулецький, Сулесько, Сулік, Сулім, Суліма, Суліменко, Суліга, Сулич, Сулятицький, Сульєвіч, Сульєсик, Сультівський* (Р, 1945–1946).

Спільною характерною рисою чеської та української антропонімії є те, що прізвищами стали не лише похідні утворення у вигляді суфіксальних дериватів, а й усичені на приголосний перші компоненти без додавання суфіксів, наприклад, сучасні чеські прізвища *Vlah, Blaž, Vol, Bor, Voř, Vož, Chval, Pač, Pak, Rod, Svět, Vít, Žit*. В українців такий спосіб творення прізвищ лише усиченням імен-комполітів також наявний, що підтверджують сучасні прізвища *Буй, Влад, Гої, Гром, Гуд, Дух, Жир, Крась, Мот, Пак, Рад, Рус, Себ, Стан, Страх* (Р), *Год, Кай, Радь* (Рад.), *Боль, Строй* (БЗ: Кв м). Деколи до них додається суфікс-флекс-

Sla- (< Slavomír, Slavata, Slavnik inislav, Stanimír): Mold., 216–217); **Sul-** (< Sulislav): šek (Mold., 222); toslav): Svěchota, told., 223); **Tich-** isa, Tusek, Tusla < Václav): Vaca, told., 263), Velek l): Viduna, Vidrna , Vojislav): Voch, '0), Vojta, Vojtek, ír): Vrtiš, Vrtiška v): Vyšata, Vyšín, 281); **Zdi-** (< Zdi-

ізвищах збіга-
-, **Слав-**, **Соб-**,
регла у прізви-
хтонних імен,
Host-, **Chval-**,
прізвищах) при
онімії різного е
мпоненти, які і
Наприклад:

reš, Vorš, Voršik,
орачук, Борейко,
Боровко, Борои,
ко, Боручико, Бо-
т (Д, 96), Боран,
оруша (БЗ: Хм),
Борухов, Борюта
Вл; Рв); Борита,
l (< стч. Chotěbud,
ir, ч. Bohobud —
Budina, Budínek,
жк, Будківський,
Будіян (Рад., 12);
Stirad, Domarad)
Mold., 187); укр.
м'як, Радух, Рад-
Sudislav), Sudek,
Судом, Судомір
; Сул- (ч. Sul-): ч.
a -slav = slavný
(222); укр. Сулак,
ч, Сулятицький,

онімії є те, що
зних дериватів,
фіксів, наприк-
Chval, Pač, Pak,
ише усіченням
ища Буй, Влад,
Страх (Р), Год,
я суфікси-флекс-

сія **-а** — *Божса, Брана, Брѳда, Горѳ, Грѳма, Гуда, Дрѳга, Лѳда, Люба, Мѳта, Рога, Ступа*, у чехів — знаходимо їх також: *Blaža, Bláža, Liba, Mira, Rada, Staňa, Suda, Sváta, Váca, Vela, Venda* (Mold), *Bláha* (Кн., 612).

Спільною рисою є також те, що в обох мовах після усічення імен-комполітів до них додавалися суфікси, і таким чином утворилося багато народних варіантів імен і чимало прізвищ. Зрозуміло, що список словотворчих суфіксів у кожній з мов віддзеркалює особливості словотвірної і суфіксальної систем кожної із них. Ось деякі із суфіксів, які знаходимо при основах імен-комполітів у сучасних українських прізвищах: **-ег-а, -иг-а, -ог-а, -уг-а** (*Чернега, Маліга, Малѳга, Малюга*), **-ай (-'ай), -ій** (*Селій, Черній, Будій, Малій*), **-ак (-'ак), -ик, -к-о, -ен-к-о, -ок, -ук, (-'ук), -чук** (*Рогак, Черняк, Радик, Радько, Раденко, Браток, Божук, Радчук, Радюк*), **-ів** та його фонетичний варіант **-ов**⁵ (*Манів, Маньків, Рѳгов, Рѳсов*), **-ан (-'ан), -ен-а, -ин, -ин-а, -онь, -ун (-унь)** (*Роган, Мілян, Малена, Брѳдин, Скоріна, Яронь, Богун, Яркін, Ярүн*), **-ось, -усь** (*Братось, Братусь, Милусь*), **-иг-а, -'ут-а** (*Маліта, Малюта*), **-ах, -их-а, -ух, -ух-а** (*Братях, Маліха, Радух, Чернуха*), **-ець** (*Борець, Борівець*), **-иц'а** (*Скоріця*), **-ач, -ич, -ев-ич, -ов-ич** (*Рогач, Рѳдич, Радевич*), **-аш, -иш** (*Браташ, Радіш, Скоріш*), відтопонімні **-ськ-, -цьк-, -ов-ськ-, -ецьк-** (*Борисівський, Борівецький, Борківський, Будківський, Борецький*), суфікси-флексії **-о** та **-а** (*Маньо, Мільо, Брана*), а також велика кількість поліморфемних суфіксів типу **-ей-к-о, -иш-к-о, -ан-ов-ич, -аш-ев-ич, -уш-к-о** тощо.

Для української антропонімії характерна наявність порівняно великої кількості посесивно-патронімних суфіксів: **-ен-к-о, -ів(-ов), -ин, -ук (-'ук), -чук, -ич, -ев-ич, -ов-ич** та ін. У цьому плані чеська антропонімія відрізняється від української. Посесивно-патронімні відношення в сучасних прізвищах у чехів переважно не оформлюються відповідними суфіксами: прізвища типу *Martinův, Jakubův* рідкісні, бо вони замінялися на *Martin, Jakub*. Як зазначає чеський антропоніміст Добрава Молданова, «більш поширені прізвища з народних варіантів особових імен. У цих прізвищах важко визначити, чи тут ідеться про ім'я по батькові, чи про похідне утворення власного особового імені. Історичні свідчення показують, що обидва випадки можливі, однак другий є численнішим»⁶. На це звертає увагу і чеський дослідник Ян Свобода: «Тип *Janův, Janů*, тип *Jirovec*, особливо тип *Vondrovič* є в нас узагалі малопродуктивними. Немає сумніву в тому, що цим наша система прізвищ суттєво відрізняється від систем прізвищ у більшості інших слов'янських мов, де збережені патронімні форми на **-ov, -in, -ič, -ovič**»⁷.

Ось деякі суфікси, наявні при основах імен-комполітів у чеських прізвищах: **-ec** (*Stanec*), **-ěček, -iček** (*Staněček, Staniček*), **-da** (*Sulda*), **-chota, -ouch** (*Svěchota, Radouch*), **-ěj** (*Roděj*), **-ak, -ek, -ik, -ka, -ko** (*Rodak, Stanek, Sudik, Stanka, Stanko*), **-al, -ula, -ulka, -ulčik** (*Pačal, Pakula, Vaculka, Vaculčik*), **-an, -anek, -en, -ín, -ina, -ínek, -únek, -něk, -oň, -oněk** (*Rod'an, Dušánek, Roden, Vašín, Rodina, Vacínek, Svatúnek, Svěněk, Radoň, Svatoněk*), **-era, -ura** (*Sudera, Staňura*), **-us** (*Libus*), **-sík** (*Stojsík*), **-át, -atko, -tka, -ítka, -ofa** (*Vašat, Vacatko, Svojtka, Svojtka, Radota*), **-eš, -še, -šak, -oš, -ouš, -oušek, -uš, -uška** (*Pakeš, Svojše, Dušak, Svatoš, Radouš, Radoušek, Dobuš, Svatuška*), суфікси-флексії **-о** та **-а** (*Stano, Staňo, Stacha*).

У чеських та українських прізвищах виразно проступає ще одна модель: ім'я усікалось не на приголосний (укр. *Рад*, ч. *Rad*), а на голосний, і до нього одночасно приєднувався один із характерних у давнину антропонімних, пере-

⁵ Історична граматика української мови / Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинько І. І. — К., 1980. — С. 169; Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За ред. акад. І. К. Білодіда. — К., 1969. — С. 184.

⁶ *Moldanová D. Jak vznikala naše příjmení // Moldanová D. Op. cit. — S. 16.*

⁷ *Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. — Praha, 1964. — S. 184.*

важно однофонемних суфіксів: *Pa[диславъ] + -ш > Раи*. В українській антропонімії XIV–XVII ст. до таких суфіксів належали: **-н(-нь)**, **-с(-сь)**, **-х**, **-хн-о**, **-ц(-ць)**, **-ш**. Аналогічні однофонемні суфікси були характерні для української мови минулих століть і в апелювативній лексиці: *зна-к, ді-л-о, смі-х, ди-м*⁸. Потім відбувся перерозподіл морфем, і в сучасній українській мові вони не виділяються, а стали вже складовою частиною кореневої морфемі. Їх виділяють лише при етимологічному аналізі структури слова. У сучасній антропонімії при етимологічному аналізі антропоніма такі суфікси також виділяються, бо без цього неможливо зрозуміти і пояснити походження й структуру сучасних народних варіантів імен типу *Гри-нь, Гри-ць* (< *Гри[горій]*), *Про-ць* (< *Про[кп]*), *Лу-ць* (< *Лу[ка]*, *Лу[кіан]*) і сучасних прізвищ типу *Дах, Дац, Даи* (імена з початковим **Да-** типу *Даниїл* з додаванням відповідних однофонемних суфіксів), *Рас, Рах, Рац, Рахно* (імена з початковими **Ра-** типу церковного *Pa[файл]* або типу САІ *Pa[диславъ]* + суфікс **-с, -х, -ц, -хн-о**).

У чехів у прізвищах також функціонують аналогічні суфікси: *Břeň* < *Bře[tslav]* + **ň**, *Janč* < *Jan* + **č**, *Pech* < *Pe[tr]* + **ch**, *Peš* < *Pe[tr]* + **š**, *Toms* < *Tom[áš]* + **s** тощо. Як зазначає Й. Бенеш, «народні варіанти з цим суфіксом (ідеться про суфікс **-č** і варіанти **-eč, -ič, -ač**.— *Л. О.*) виникали так само, як і з суфіксами **-s, -š, -ch**: *Fič, Frič, Fryč, Jač, Jič, Káč, Mič, Nič, Nuč, Pač, Peč, Pič, Poč, Vitsch*»⁹.

І в українців, і в чехів однофонемні суфікси приєднувалися як до САІ, так і до церковних імен: «*Vach* 1402, *Bartholomeus dictus Vach*; від особового імені, що починається на **Ва-**, утворене суфіксом **-ch**» (Mold., 40).

В українців до таких прізвищ можна віднести: *Беш* (< *Бе[римиръ]* + **-ш**), *Бусь* (< *Бу[димиръ]* + **-сь**), *Буць* (< *Бу[димиръ]* + **-ць**), *Вах* (< *Ва[димиръ]* + **-х**), *Гуць* (< *Гу[диславъ]* + **-ць**), *Пунь* (< *Пу[тиславъ]* + **-нь**), *Пус* (< *Пу[тиславъ]* + **-с**) та цілу низку інших. Вони також могли ускладнюватись іншими суфіксами, напр.: *Буць + -ко > Буцько*.

У чехів прізвища з однофонемними суфіксами можна поділити на три групи: 1) прізвища, в яких однофонемний суфікс приєднаний до компонентів, утворених від САІ: *Boš* (< *Bohuslav*), *Buch* (< *Budislav*), *Laš* (< *Ladislav*), *Přech* (< *Přemysl, Přemil*), *Slach* (< *Slavomír, Slavibor*), *Staš* (< *Stanislav, Stanimír*), *Svach* (< *Svatomír, Svatoslav*), *Svěch* (< *Světoslav*), *Vaň* (< *Václav*), *Voch* (< *Vojtěch, Vojislav*) (Mold., 45, 48, 125, 184, 211, 217, 222, 260, 269); 2) прізвища, в яких однофонемні суфікси приєднані до компонентів, що можуть тлумачитися дво-яко — утворені або від САІ, або від церковних імен: *Blach* (< *Blahoslav* або *Blažej*), *Broš* (< *Bronislav* або *Ambrož*), *Stach* (< *Stanislav* або *Eustach*), *Vach* (< *Václav* або *Vavřinec*) (Mold., 44, 47, 216, 259); 3) прізвища, в яких однофонемний суфікс приєднувався до компонентів, утворених від імен, або прізвища з таким суфіксом збігалися з апелювативами: *Břeň* (< *Břetislav* або від діалектного апелюватива *břeň* «назва одного з видів риби»), *Svach* (< *Svatomír* або від моравського діалектного дієслова *svachat* «підганяти»), *Puš* (< *Pustomír* або від *Purkhart*, або від німецького апелюватива — Північна Чехія — **Busch** «чагарник; гай, ліс»), *Roch* (< *Rostislav* або від німецьких імен *Rochold, Rochbert*, або від апелюватива **roch** «шахова фігура тура»), *Šoch* (< *Soběslav* або від свн. апелюватива **schoche** «купка сіна», або від топонімів *Schocha* і *Schochen* у Баварії, або від моравського апелюватива **šoch** «(частина пальта) пола», *Šuch* (< *Šutbor* або від вигуку **šuch** «тертя, шум; легкий удар», або від моравсько-словацького апелюватива **šuch** «ганчірка», або від свн. апелюватива **schuoch** «черевик»), *Vích*

⁸ Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови.— К., 1998.— С. 84; Словотвір сучасної української літературної мови.— К., 1978.— С. 19.

⁹ Beneš J. O českých příjmeních.— Praha, 1962.— S. 110.

(< Vit
(Mold
Ці
одноф
крити
Dobro
(< Jago
метни
От
Однак
наявн
поход
може
(церк
Г.
фіксал
оформ
ріанти
Беш-,
Буч-
Бухен
244-24
(Р, 249
Бацій,
Бецале
Буцак,
246-24
ка кіл
вотвір
сучасн
типу Л
подаль
пробле
антроп
М. О.
(< Бо[
перши
Б.
позитв
сацією
(< Гуд
Гудз >

¹⁰ Е
Україне
¹¹ К
С. 131-
личные
филол. 1
¹² Х
назв нас
¹³ Т
¹⁴ Б
власні і

(< Vítislav або від Viktor, або від Vincenc, або від апелятива věchet «віхоть» (Mold., 47, 51, 186, 194, 234, 242, 265).

Цікавою рисою чеської антропонімії, якої не помітно в українській, є те, що однофонеми суфікси могли приєднуватися не лише до імен, усічених на відкритий склад, а й до імен, усічених на приголосний: Dobš (< Dobeslav, Doběstoj, Dobrobud, Dobročaj або Tobiaš), Doms (< Domorad, Domoslav або Dominik), Jarš (< Jaroslav, Jarohněv або Jarolím), Libš (< Libohost, Dobrolub, Libor або від прикметника *libý* «приємний») (Mold., 57, 93, 128).

Отже, і в чехів, і в українців активно діє одна й та сама словотвірна модель. Однак наповненість цієї моделі в кожному конкретному прикладі навіть за наявності однакового суфікса буває різною. Скажімо, чеське прізвище Váša походить від Václav, українське ім'я з XVII ст. *Ваиш* і сучасне прізвище *Ваиш* може мати подвійну етимологію: від імен типу *Va[sиль]* + *-ш*, [I]ва[n] + *-ш* (церковних за походженням) або від САІ з початковим *Ва-* типу *Вадимирь*.

Г. С. Бучко у прізвищах із Бойківщини виділяє близько 20 усічено-суфіксальних дериватів, що містять початковий відкритий склад складного імені, оформлений відповідним суфіксом, і цілком слушно трактує їх як народні варіанти від слов'янських автохтонних імен: **Бох-, Бух-, Вох-, Жах-, Жих-, Крех-; Беш-, Буш-; Бей-, Грай-; Бун-; Бац-, Бец-, Боц-, Буц-, Лац-; Бач-, Беч-, Буч-**¹⁰. Фіксуються такі сучасні прізвища по всій Україні: *Бухало, Бухальський, Бухенко, Бухинський, Бухер / Бухир, Бухній, Буховець, Бухович, Бухонко* (Р, 244–246); *Вох* (Р, 349); *Жахович* (Р, 700); *Жих, Жихович* (Р, 713); *Бушак, Бушак* (Р, 249); *Бей, Бейба, Бейко, Бейчак* (Р, 100); *Бацак, Бацала, Бацевич, Бацекало, Бацій, Баційя, Бацко, Бацула, Бацюк, Бацюсь* (Р, 82–83); *Бец, Бєца, Бєцала, Бєцаль, Бєцаник, Бєцелюк, Бєцель, Бєценко, Бєцко, Бєцько* (Р, 119–120); *Буц, Буцак, Буценко, Буцик, Буцинь, Буцій, Буцірка, Буцко, Буцуляк, Буць, Буцький* (Р, 246–247); *Боцайло, Боцко, Боцула, Боцюк, Боцюркив, Боцько* (Р, 193–194). Велика кількість прізвищ ілюструє й інші вищезгадані компоненти. Ця цікава словотвірна модель широко представлена в українській історичній антропонімії і в сучасних прізвищах, але досліджена (і то частково) лише в церковних іменах типу *Лаць, Луць, Гах, Гесь, Дех, Мах*¹¹ тощо, а в утвореннях від САІ потребує подальшого вивчення, оскільки перебуває на стадії постановки й осмислення проблеми¹². Про це свідчить і неоднакове пояснення в сучасній українській антропонімії шляхів утворення певних імен цієї групи. Наприклад, на думку М. О. Демчук, народні варіанти із суфіксом *-с* виникли інакше: *Бось* (< *Bo[зу]с[лавь]*), *Рась* (< *Ra[до]с[лавь]*), тобто *-с* являє собою не суфікс, а перший приголосний постпозитивного компонента імені-композиції¹³.

Б. Близнюк виділяє групу прізвищ, в основах яких відображено відкомпонентні імена, що виникли від скорочень способом синкопи й апокопи з афіксацією або без неї: *Бучак, Бучик, Бучук* (< *B[оg]уч[ай]*), *Гуць, Гуцько, Гуцинюк* (< *Гуд[и]с[лавь]*) > *Гудс* з одзвінченням *с* у з після дзвінкого приголосного *д* > *Гудз* > *Гуц* з оглушенням кінцевого приголосного¹⁴.

¹⁰ Бучко Г. С. Роль слов'янських відкомпонентних імен у творенні українських прізвищ // Українська пропріальна лексика.— К., 2000.— С. 21.

¹¹ Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. : Чоловічі іменування.— К., 1984.— С. 131–138; Остап Р. Й. Украинская антропонимия первой половины XVII века. Мужские личные имена (на материале Реестра Запорожского Войска 1649 г.) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Ужгород, 1986.— С. 11.

¹² Худаш М. Л., Демчук М. О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення).— К., 1991.— С. 27.

¹³ Там же.

¹⁴ Близнюк Б. Б. Гуцульські прізвища, в основах яких відображені автохтонні особові власні імена // Наукові записки.— Серія : Мовознавство.— Тернопіль, 1999.— С. 120.

Однак на цьому процес не закінчився. Як зазначає Я. Свобода, «у випадках, таких як *Bucek* (*Budslav* — *Buslav*), *Lacek* (*Ladislav*), *Racek* (*Radslav*), не можна говорити власне про суфікс *-с*, тому що тут *с* < *ds* належить до основи імені. Однак такі імена стали зразком для творення і, подібно до відношення *Radslav* — *Racek*, виникли *Prosimir* — *Prosek*, *Matěj* — *Macek*»¹⁵.

Навіть як імена, уживані в XVI–XVII ст., вони зараз не мають однозначної етимологізації. Тим більше важко визначити їхнє походження, коли ці компоненти вживаються як основи у прізвищах. Р. Й. Керста подає групу імен, у тому числі виділяє деякі імена з прізвищевих назв, які неможливо, на її думку, зіставити з певними церковними іменами, а також однозначно пояснити зі словотвірної боку: *Вахъ*, *Ваць*, *Вашъ*, *Вохно*, *Гасъ*, *Гаць*, *Гуць*, *Дахъ*, *Деско*, *Децько*, *Дешко*, *Дихъ*, *Дохно*, *Дунко*, *Духно*, *Зихъ*, *Зиць*, *Каць*, *Кушь*, *Ланъ*, *Лень*, *Лехъ*, *Лець*, *Лешъ*, *Лихно*, *Лохно*, *Мець*, *Наць*, *Нехно*, *Нецько*, *Охно*, *Пахъ*, *Паць*, *Пашь*, *Пихно*, *Пухно*, *Рахно*, *Раць*, *Руць*, *Сахно*, *Саць*, *Сецина*, *Сихно*, *Сошько*, *Фецъ*, *Хаць*, *Юхъ*, *Jusz*, *Яхно*, *Jasz* та ін. (Керста, 131–138).

Це явище вимагає окремих досліджень на українському матеріалі. Зокрема, потребує вивчення питання, чи не існувала, крім відіменної, також апелятивна основа таких прізвищ, які усікались на один відкритий склад. По-друге, такі основи, можливо, могли усікатись на другий відкритий склад, що вносить певну плутанину у визначення суфіксів в іменах минулих століть: *-ис/-ись* чи *-с/-сь* *Гаври(с)* < *Гаври[ло]*, *Кири(с)* < *Кири[ло]*, *-ех* чи *-х* *Терехъ* < *Тере[нтій]*, *-еш* чи *-ш* *Тере(ш)* < *Тере[нтій]* тощо, оскільки могло відбуватися накладання голосного відповідного суфікса на голосний основи *Гаври* + *-ись* > *Гаврись*. Тобто відбувалося те, що і в апелятивному словотворенні: *чита[ти]* + *-ач* > *читач*. По-третє, невивченими залишаються часова активність (за століттями) таких імен та прізвищ і рівномірність їх поширення на всій етнічній українській території. На сучасному етапі розвитку української антропоніміки вчені вже починають уникати категоричності у визначенні походження певних антропонімів. Г. Є. Бучко цілком слушно твірні основи бойківських прізвищ після зіставлення їх із відповідними давніми слов'янськими відкомпаративними чи композитивними іменами розділяє на кілька груп: 1) однозначно слов'янські відкомпаративні імена — усічені, усічено-суфіксальні та суфіксальні; 2) антропоніми, що можуть пояснюватися як відкомпаративні імена або як деривати церковно-християнських імен; 3) неоднозначно прізвищеві основи, які серед інших можуть мати «відкомпаративне пояснення»¹⁶.

На потребу врахування можливості кількох варіантів походження деяких компонентів, що лягли в основу прізвищ, звертають увагу й інші українські антропонімісти, які досліджують сучасні прізвища та давні слов'янські автохтонні імена-компати

Ще однією цікавою словотвірною моделлю було усічення імен-компаративів із збереженням першого приголосного другого компонента. Так, до речі, виникли сучасні імена *Борис* (< *Бориславъ*), *Вадим* (< *Вадимиръ*) (ВІЛ, 43–44) тощо. У сучасних українських прізвищах знаходимо виразні сліди цього словотвірного процесу. Після усічення такі імена або ставали прізвищами безпосередньо, або ж до них додавалися суфікси, в тому числі суфікс-флексія *-а*. Наприклад: *Гудим* (< *Гудим[иръ]*) і *Гудима* (< *Гудим[иръ]* + *-а*), *Гудим'як*. У цю групу можна також зарахувати *Будим* (< *Будим[иръ]*), *Борим* (< *Борим[иръ]*), *Борис* (< *Борис[лавъ]*), *Борисевич*, *Борисенко*, *Боріско*, *Борисюк*, *Борисяк* та ін. (Р, 182–183), *Радом* (*Радом[иръ]*), *Сулим* і *Сулима* (< *Сулим[иръ]*), *Хотимчук* (< *Хотим[иръ]* + *-чук*)

¹⁵ *Svoboda J.* Op. cit.— S. 140.

¹⁶ *Бучко Г. Є.* Зазнач. праця.— С. 21.

¹⁷ *Худаш М. Л., Демчук М. О.* Зазнач. праця.— С. 25.

та деякі інші. Такі усічення як народні варіанти від САІ самостійно існували вже давно, пор. козацьке ім'я *Сулимь* Семененко (Реєстр, 196).

Якщо стосовно імен (і відповідно основ прізвищ) типу *Гудим*, *Сулим* в українській антропоніміці розбіжностей у поглядах на шляхи їх виникнення немає, то утворення типу *Богунь* тлумачаться по-різному. У слов'янській антропонімічній літературі вони розглядаються як суфіксальні (*Братонь*, *Добронь*, *Богунь*, *Велишь*, *Будишь*, *Радошь*), тобто такі, в яких фінальні елементи **-онь**, **-унь**, **-ашь**, **-ишь**, **-ошь**, **-ушь**, **-ахь**, **-ехь** виконували роль суфіксів. На думку М. Демчук, такі відкомпонитні деривати (з **-онь**, **-ашь**) первісно були усіченими формами імен-компонитів (*Богунь* < *Богун*[ʒgъ], *Добронь* < *Доброн*[ʒgъ] і под.).

Своєю кінцевою частиною, вважає дослідниця, такі усічення з часом послужили зразком для адаптації в народному побуті церковно-християнських імен і таким чином набули функції антропонімічних суфіксів¹⁸. Ми трактуємо ці утворення як суфіксальні, тим більше, що вищезгадані суфікси могли бути додані до основ і на наступному етапі — при творенні прізвищевих назв. У чехів така модель трапляється також: *Bous* (< *Bús* < *Bús*[lav] < *Bohuslav*), *Čáb[a]* (< *Čáb*[ud] + суфікс-флексія **-a**), *Čam* (< *Čam*[ír]), *Drs* (< *Drs*[lav] < *Držislav*), *Kazim* (< *Kazimír*), *Mysl[ek]* (< *Mysl[ib]*[or]), *Protiv[a]* (< *Protiv*[oj] + суфікс-флексія **-a**), *Ratim[ec]* (< *Ratim*[ír] + суфікс **-ec**), *Vith[a]* (< *Vidh*[ost] + суфікс-флексія **-a**) (Mold., 46, 51–52, 59, 101, 150, 183, 189, 267).

Визначення походження й первісного значення багатьох прізвищ, пов'язаних із САІ-композиціями і в чехів, і в українців (та й в інших слов'янських народів) ґрунтується на подвійних, а то й потрійних етимологіях. І причина тут не в самих САІ та прізвищах, що походять від них, а в історії формування класу прізвищ в антропонімічній системі. Дуже часто мотиви виникнення прізвищ, які лягли в основу відповідних прізвищ, для сучасного дослідника переважно втрачені, тому доводиться відновлювати їх, залучаючи наукові праці з мовознавства, історії, етнографії тощо. У наявності таких імен у складі українських прізвищ перекоонує і вивчення історичних та сучасних антропонімії інших слов'янських мов, у яких ці імена і їхні компоненти також виступають як у ролі власних особових імен, так і в основах прізвищ. Зрештою, в різних діалектних масивах прізвища могли справді виникнути від різних джерел (одне, скажімо, від апелятива, інше — від народного варіанта САІ, ще інше — від народного варіанта церковного імені) і лише потім виявилось, що вони збіглися у фонетичному звучанні.

Слід визнати, що самі автори словників прізвищ дуже обережно трактують свої етимології, допускаючи, що з розвитком антропоніміки ці етимології можуть змінюватися. Як зазначає Ю. К. Редько у передмові до свого 8-томного словника українських прізвищ, «етимологія прізвищ не завжди ясна. У багатьох випадках наше пояснення гіпотетичне, і його можна буде на основі нових матеріалів (діалектних словників, списків мікротопонімів тощо) спростувати чи уточнити. Але немало у словнику і таких прізвищ, будова яких і етимологія для нас не зрозуміла. В таких випадках обмежуємось ремаркою “неясне”»¹⁹.

Наведені у словнику Д. Молданової «*Naše přjmení*» пояснення походження і значення прізвищ ґрунтуються на широкому вивченні історичного матеріалу, виходять із знання розвитку мови протягом майже тисячолітнього періоду — часу виникнення чеських прізвищ, із фонетичних, морфологічних, лексичних змін, і то не лише літературної мови, а й діалектів, слів і термінів спеціальних і сленгових, а також запозичених з інших мов. Разом із тим Д. Молданова за-

¹⁸ Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. — К., 1988. — С. 91.

¹⁹ Редько Ю. К. Проспект «Словника сучасних українських прізвищ» // Українська історична та діалектна лексика : Зб. наук. праць. — К., 1995. — Вип. 2. — С. 151.

значає: «У ряді випадків для наведених пояснень існують докази, однак у багатьох випадках ідеться про наукову гіпотезу, про пояснення можливе, яке спирається на мовний аналіз. Часто прізвище має кілька різних значень, виникло в кількох місцях, в різних соціальних середовищах, в різні часові періоди. Яке з пояснень походження стосується того чи іншого носія, можуть вирішити лише метрики, вивчення родоводів аж до моменту появи прізвища»²⁰.

Визначення походження та первісного значення прізвищ узагалі й утворених від імен-комполітів прізвищ зокрема має свою специфіку. Стосовно САІ-комполітів вона полягає в тому, що перш ніж потрапити в основи прізвищ, ці імена і раніше творили народні варіанти шляхом усічення. Після усічення імені-комполіта (напр.: *Маль* — *Малогость*) в уявленні мовців відбувався перерозклад семантичної структури імені, і з часом на перший план почала виступати семантика першого компонента: *Маль* асоціювався з прикметником *малий*, а не з іменем *Малогость*. Як слушно зауважує І. М. Желєзняк, «етимологічна співвідносність антропонімів у свідомості носіїв мови часто буває хибною»²¹. Цю проблему вже окреслили українські антропонімісти²², тому не будемо детально зупинятися на її розгляді.

У чеських словниках²³ таке розмежування похідних утворень від імен-комполітів та імен апелятивного походження здійснене дуже чітко. Ономастичний матеріал XIV–XV століття в українській антропоніміці опрацьований досить ґрунтовно у монографії Л. Л. Гумецької²⁴ і відповідно вміщений у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. (ССМ), створенням якого вона керувала. Антропонімний матеріал наступних століть перебуває ще на стадії вивчення й осмислення в численних статтях і монографіях. Ще не завершені пошуки оптимальних етимологій. Саме тому ономастичний матеріал у Словник української мови XVI — першої половини XVII ст. залучений лише частково, а слов'янські автохтонні імена-комполіти і похідні від них не потрапили до його реєстру взагалі.

Із прийняттям християнства у деяких з усічених народних варіантів імен виявилися «двійники», які утворювалися також шляхом усічення церковних імен при їхній адаптації на ґрунті народної мови. До них приєднуються ті самі суфікси, що й до слов'янських автохтонних імен, відповідно *Маник* (ім'я, прізвище) може бути потрактоване як похідне і від САІ *Маниславъ*, і від церковного *Мануїл*, *Ярош* — і від *Ярослав*, і від народного варіанта *Ярема* (< укр. церк. *Іеремей*), *Мирка*, *Мирко*, *Мирович* — і від САІ *Мирославъ*, *Любомиръ*, і від церковного *Мирон*. Нижче подаємо кілька найбільш усталених в українській антропоніміці подвійних етимологій основ сучасних прізвищ:

Бал-, пор. САІ *Бал[омиръ]*, *Бал[осинъ]* (Мор., 7) або від церковного імені *Бал[тромій]*, *Бал[тазаръ]* (ХД, 42): *Баланчук*, *Балко*, *Балуш* (Д, 96); *Балоба* (БЗ: 3к); **Бер-**, пор. болг. *Беримир*, *Берислав* (Ил., 72) або церковне *Берь*, *Берянин(н)* (ЛБ, 186); *Берик* (Р, 115); *Беров* (Рад., 6); **Вал-**, пор. САІ *Вадимиръ* (ХД, 27) або церк. *Вадскартъ* (ЛБ, 189); *Ваде* (Рад., 142); **Вах-**, пор. САІ *Вадимиръ* (ХД, 27), *Вадиславъ* (Б, 22) або церк. [Ц]ва[н] + суфікс -х чи Ва[силь] < *Василь* (ЛБ, 191) + суфікс -х (відповідно такими ж є прізвища *Вац*, *Вац* із суфіксами -ц і -ш): *Вах*, *Вацків*, *Вацак* (Б, 22); **Гал-**, пор. САІ *Гал[омиръ]* (ХД, 25) або церк. *Гал[аадъ]*, *Гал[актіонъ]*, *Гал[ионъ]* (ЛБ, 138); *Галан*, *Галачук*, *Галанюк* та ін. (Р, 376–377); **Гуц-**, пор. САІ *Гу[диславъ]* (ХД, 28) + суфікс -ц або церк. *Гу[рїй]* (ЛБ, 199) + суфікс -ц: *Гуц*, *Гуца*, *Гуцак*, *Гуцало*, *Гуценко*, *Гуць* (Р, 554); **Дан-**, пор. САІ *Данславъ*, *Богданъ* (ХД, 28) або церк. *Дан[ійль]*,

²⁰ Moldanová D. Úvod // Moldanová D. Op. cit. — S. 10.

²¹ Желєзняк І. М. Семантична еволюція другого компонента антропонімічних комполітів -slav- у сербохорватській мові // Українська діалектологія і ономастика. — К., 1964. — С. 221.

²² Худаци М. Л., Демчук М. О. Зазнач. праця. — С. 25.

²³ Gebauer J. Slovník staročeský. — 2-e vyd., nezměn. — Praha, 1970. — Díl. 1–2; Moldanová D. Op. cit.

²⁴ Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. — К., 1958. — 298 с.

Дань (ЛБ, 200); Дáньків, Данькó, Даньбó (РД, 100), Данчáк (Рад., 17); Дом-, пор. САІ Домáгость, Домáжсирь, Домáрадъ (ХД, 19, 22) або церк. чол. Домéстий, Домéстїку(м), Домéтіан (ЛБ, 201), жін. Домка, Домаха < церк. Дóмна (ЛБ, 201): Домáшєнко, Домáшук, Домчáк, Домáцїук (Р, 638); Домáк, Домáх, Домáкo (Д, 97); Дор-, пор. САІ Дорозобьитъ, Дорозовидъ, Дорозомилъ (ХД, 68–69) або церк. чол. Доримедонитъ, Дорофей, Теодор < церк. Тесбодаръ (ЛБ, 202, 210), жін. Дора (ЛБ, 202); Дóрак, Дорик (Р, 642); Кай-, пор. п. Kajdas (Железняк, 35), серб. Кáјслав (Грк., 112) або церк. Кáйнáнь, Кáйфа, Кáйнь (ЛБ, 213–214); Кáйдá (Рад., 50); Кáйдáн, Кáйдáш (Р, 825); Кан-, пор. болг. Канозир (Ил., 238), п. Kanmil (SSNO II/3, 530), ч. Kanimír (Sv., 273) або церк. Кáнай, Кáнафа та ін. (ЛБ, 214); Кáнкó (Рад., 48), Кáнас, Кáнога, Кáнока, Кáнос, Кáнох, Кáняк (Р, 838–841); Мал-, пор. САІ Малогостъ (ХД, 20) або церк. Малахїа (ЛБ, 221); Мáлах, Малéнко, Малїга та ін. (Р, 1233–1242); Ман(ь)-, пор. САІ Маниславъ, Рахманъ (ХД, 20) або церк. Мануилъ: Мáник, Мáнїч, Мáнькó та ін. (Р, 1250–1253); Мил-, пор. САІ Милонѣъ, Богузилъ (ХД, 20) або церк. Емліи́нь (ЛБ, 204); Мїлїк, Милу́сь, Мїлян та ін. (Р, 1313–1315); Мир-, пор. Мирославъ, Будимиръ (ХД, 20) або церк. Миронъ (ЛБ, 223); Мїрош (РД 157); Мирович, Мирьо (Б, 22), Мїра, Мїрко, Мїрòвич, Мирюта (Р, 1317–1320); Род-, пор. САІ Родивитъ, Родиславъ, Родимилъ (Мор., 168) або церк. Родїонъ (ЛБ, 229); Рóдик, Родькó та ін. (РД, 189); Рóдáк, Родéнко, Рóдич (Р, 1715); Сам-, пор. САІ Самборъ (ХД, 20) або церк. Самóнь, Сампóнь (ЛБ, 230); Самїї (РД, 193); Самéць (Рад., 114), Самéць, Самїї, Самкó, Саму́ра, Саму́сь (Р, 1765–1768); Сел-, пор. болг. Селмир (Ил., 446); п. Selislaw (Mikl., 98), ч. Selibor (Mikl., 98) або церк. Селєвць (ЛБ, 231); Селáй, Селюк (Р, 1789); Селéга (Рад., 1115); Сем-, пор. САІ Семимисль, Семїрадъ, Семиславъ (Мор., 176) або укр. Семень < церк. Семеонъ (ЛБ, 235), Семїдаль, Семїдáлїнь (ЛБ, 231); Семичъ, Семусьбó, Семчїна (РД, 296); Том-, пор. САІ Томиславъ (ХД, 21) або церк. Тóма (ЛБ, 210); Томéй, Тóмин, Тóмкі в, Том'юк (РД, 218); Хв(Ф)ал-, пор. п. Chwalibog, Chwalislaw (SSNO, I/2, 348), ч. Воhuchval (Sv., 77) або церк. Фаларїдъ, Фалєктъ, Фалкїдїи (ЛБ, 238), Фалєлїї (ЛБ, 210); Фáлик, Хвалїнський (РД, 223, 229); Фалáч, Фáлик, Фалокóвич, Фалькó, Фальчук (Р, 2060–2061).

У чеській антропоніміці також наявні подвійні етимології основ сучасних прізвищ, зокрема від САІ-композицій і від церковних імен:

Blaž- від Blažislav, Blažibor або Blažej: Blaž, Blaža, Blažka (Mold., 44–45); **Bro-** від Bronislav або від Ambrož: Broš, Brošek, Brošta (Mold., 47); **Dom-** від Domarad, Domoslav або від Dominik: Domek, Doms, Domák (Mold., 57); **Rod-** від Rodoslav або від Rodvin, Rodger: Rod, Roda, Rodek (Mold., 193); **Stá-** від Sta[nislav] + суфікс **-ch** або від [Eu]stach: Stach, Stacha, Stacho (Mold., 216); **Šeb-** від Všebor або від Šebestián: Šeba, Šebak, Šebanek (Mold., 226); **Tá-** від Tach[omír] або від [Pro]ta[š] + суфікс **-ch** Tácha, Tachek (Mold., 245); **Tom-** від Tomislav або від Tomáš: Tomáš, Tomášek, Tomala, Tomlík (Mold., 251); **Tu-** від Tuchomyšl, Tuchomír або від Matouš: Toušek (Mold., 252); **On-** від Onomysl або від Ondřej: Vonek, Voneš, Vonka (Mold., 272).

Досліджуючи бойківські прізвища, Г. Є. Бучко доходить висновку, що понад 50 усічених та усічено-суфіксальних антропонімних основ, що формують лексичні бази 260 прізвищ, можуть з однаковим успіхом пояснюватись як відповідні деривати слов'янських відкомпозиційних або церковно-християнських імен. Крім уже згаданих вище компонентів, у цьому списку зазначені: **Горд-**, **Гоц-**, **Гош-**, **Гуй-**, **Дац-**, **Даш-**, **Дед-/Дид-**, **Дол-**, **Лєх-**, **Лєц-**, **Лєш-**, **Лєн-**, **Миц-**, **Мнч-**, **Мих-/Мїх-**, **Миш-/Мїш-**, **Пай-**, **Паш-**, **Пац-**, **Пол(ь)-**, **Пуш-**, **Рал(ь)-**, **Раш-**, **Рош-**, **Стах-**, **Сташ-**, **Тєш-/Тиш-**, **Тїх-**, **Худ-**, **Яр-**²⁵.

Разом із тим функціонує значна частина прізвищ, про походження яких існує вже усталена думка. Наприклад, прізвища типу *Любик*, *Любка*, *Славко*, *Славук*, *Славу́та*, *Ярко*, *Ярун* Ю. К. Рєдько виводить від САІ-композицій типу *Любомир*, *Мирослав*, *Ярослав* (Р, 1856). Мабуть, це пов'язано з тим, що деякі з форм цих імен (напр., *Любка*, *Славко*, *Ярко*), які лягли в основу прізвищ, і зараз активно функціонують у мовленні українців, і пам'ять про відіменне походження ще не втрачена. У той же час при переході в клас прізвищ деякі рідкісні САІ, які почали виходити з ужитку як імена, зіткнулися з тим, що, будучи ускладненими різними суфіксами, вони — ці суфіксальні деривати — фонетично почали збігатися з певними апелятивами. Наприклад, прізвище *Ступак* М. О. Демчук на сучасному етапі вже трактує як суфіксальний дериват від САІ (Демч., 83), хоч Ю. К. Рєдько,

²⁵ Бучко Г. Є. Значч. праця. — С. 22.

спираючись на розвиток української антропоніміки 60–70-х років, коли дослідження САІ в українській антропонімії ще лише починалося, виводить прізвища *Ступа*, *Ступак*, *Ступар* від апелятивів, зафіксованих у словнику Б. Грінченка: *Ступа* — від апелятива **ступа**; *Ступак* — від апелятива **ступак** «1. Кінний млин. 2. Кінь, що йде ступою. 3. Частина лопати»; *Ступар* — від апелятива **ступар** «1. Сукновал. 2. Водяна сукновальня» (Р, 1941). Аналогічно прізвища *Скорик*, *Скорина*, *Скориця* одні антропонімісти виводять від апелятивів **скорий** «швидкий», **скорина** (хліба) (Р, 1846), інші пов'язують їх лише з іменами-композиціями типу *Скоромирь* (Демч., 81), ще інші допускають подвійну етимологію: *Скорик* і *Скорина* — від САІ або апелятивного імені чи прізвища *Скорий* (Б, 22).

Подвійні і потрійні етимології часто стосуються лише кількох прізвищ з певним компонентом, зокрема тих, які збігаються фонетично з певними апелятивами. Отже, дослідник, маючи у своєму розпорядженні до кількох десятків прізвищ з однаковою основою, яка трактується неоднозначно, мусить передусім визначитись, до якої групи (від САІ-композицій чи від церковних імен, чи, можливо, він припускає можливість подвійної етимологізації) він зараховує основу. Потім визначаються можливі апелятиви в окремих прізвищах. Наприклад, аналізуючи прізвища *Балан*, *Баланчук*, *Балик*, *Балина*, *Балота*, *Балотин*, *Балків*, *Балко*, *Балонь*, *Балуш*, *Балуша*, *Балушчак* (Д, 96), *Балушок* (БЗ: Кв м), *Балей* (БЗ: діаспора), *Баліч* (БЗ: Льв м), *Баланюк* (Близн., 170), учений мусить допускати їх виникнення від антропоніма *Баль*, який у свою чергу утворений від особових власних імен-композицій *Бал[омирь]*, *Бал[осинь]* (Мор., 7) або від церковно-християнських імен *Бал[тромій]*, *Бал[тазарь]* (ХД, 42). У цьому списку наявні і прізвища, основи яких можуть розглядатися не лише як відіменні, а й як відапелятивні: *Балан* < **балан** «білий віл», «білявий хлопець»²⁶. Отже, у цьому списку *Балан* може мати три варіанти походження, решта — два. Тут важливою стає велика кількість прізвищ із певним компонентом. Одне-два прізвища з однаковою основою, але оформленою різними суфіксами, можуть дати помилкове уявлення про походження імені чи прізвища. Наприклад, Р. І. Осташ, етимологізуючи окремо козацьку прізвищеву назву *Баликь*, зіставив її з тюркським апелятивом **балик**²⁷ і лише пізніше, долучивши інші прізвищеві назви з основою **Бал-** (*Балань*, *Балека*, *Балинь*, *Бальна*, *Бальченко*), визнав свою попередню етимологію прізвищевої назви *Балик* помилковою²⁸.

Таких прикладів, коли в певній групі прізвищ кілька з них можуть прямо збігатися з відповідними сучасними апелятивами й утруднювати пошуки їх походження, існує немало:

Держ(и)- (< *Держсикрай* — ХД, 19): *Держак*, *Держанюк*, *Держіло*, *Держско* (Р, 589), пор. апелятив **держак** (СУМ, II, 248); **Жил-** (< *Жилибор — Бучко, 66): *Жіла*, *Жіленко*, *Жілик*, *Жілин*, *Жілка*, *Жилко*, *Жилок* (Р, 710), пор. апелятиви **жила**, **жилка** (СУМ, II, 529); **Кан-** (< *Канимирь* — ХД, 20): *Канас*, *Кандюк*, *Кандя*, *Канкин* (Р, 838 — 839), *Канко*, *Каня* (Рад., 18), пор. апелятив **каня** (СУМ, IV, 91); **Криво-** (< *Кривосудь* — ХД, 20): *Кривий*, *Кривко*, *Кривич*, *Кривович* (Р, 1039–1040), пор. апелятив **кривий** (СУМ, IV, 339); **Ласт-** (< *Ластомир* — Бучко, 62): *Ластівка*, *Ластівняк*, *Ластовецький* (Р, 1122), пор. апелятив **ластівка** (СУМ, IV, 452); **Лів-** (< *Лівобрат — Бучко, 66): *Лівень*, *Лівий*, *Лівцун*, *Лівчак*, *Лівчінський*, *Лівшек*, *Лівцук* (Р, 1165), пор. апелятив **лівний** (СУМ, IV, 507); **Масл-** (< *Масломеч — Бучко, 62): *Маслей*, *Масленко*, *Маслій*, *Масло* (Р, 1271–1272), *Маслійчук* (Рад., 79), пор. апелятив **масло** (СУМ, IV, 639); **Сно-**, **-сонь** (< *Сновидь*, *Безсонь* — ХД, 21): *Сновіда*, *Сновидович* (Р, 1874), пор. апелятив **сновіда** (СУМ, IX, 428); **Част(о)-** (< *Частоборь* — ХД, 21): *Частко*, *Часто* (Р, 2101), пор. апелятив **часто** (СУМ, XI, 280).

²⁶ Етимологічний словник української мови. — К., 1982. — Т. 1. — С. 124.

²⁷ Осташ Р. І. Тюркські елементи в українській антропонімії // Українська історична та діалектна лексика. — К., 1985. — С. 132.

²⁸ Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (Спроба етимологічного словника) // Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Транслітерація тексту. — К., 1995. — С. 527.

Складність зарахування деяких прізвищ (первісно — й імен) до певної групи (відапелятивні та відкомполітині) полягає не лише у збігові частин колишніх композитних усічень, що ставали твірними основами (самі чи спільно з доданим суфіксом), з апелятивними. Важливу роль тут відіграють суфікси, оскільки деякі з них активніше вживалися в онімному, інші — в апелятивному словотворі. Це переконливо показала І. М. Железняк на прикладі суфікса **-ай**: «Переважає більшість східнослов'янських прізвищ із суфіксом **-ай** сягає прізвище апелятивного походження, що змушує визнати набагато більшу активність суфікса на апелятивному рівні... антропоніми на **-ай** часом дозволяють відновлювати незасвідчені апелятиви»²⁹.

Таким чином, сучасні українські прізвища типу *Білай*, *Чернай* могли бути не лише відапелятивними з огляду на можливу відапелятивну (**білий**), а не композитну антропоніму (**Біл**) основу, а й просто апелятивами через апелятивну функцію суфікса **-ай**. Явище поліфункціональності характерне, очевидно, і для інших суфіксів, які ще з праслов'янської мови могли вживатися як в апелятивному, так і в онімному словотворі, однак воно на прикладах окремих суфіксів українськими лінгвістами достатньо ще не вивчене.

Із необхідністю враховувати кілька варіантів походження окремих прізвищ стикаються і чеські антропонімісти. Наприклад, чеське прізвище *Bohen* виводиться і від *CAI*, і від апелятива (назва риби) (*Mold.*, 45). Решту прізвищ чеські антропонімісти пов'язують лише із *CAI* *Boleslav*, *Bolebor*: *Bolek*, *Boleček*, *Bolik*, *Bolech*, *Boleška*, *Bolousek*, *Boltík*, *Boldiš*, *Bolena*, *Bolin*. Так само при етимологізації деяких прізвищ чеські вчені подають приклади можливих імен-комполітів, а при потребі — приклади гаданих апелятивів чи церковних імен. Наприклад, сучасне чеське прізвище *Ber* має такі варіанти походження: зі старонімецького особового імені *Bernard* — **bero** = ведмідь, **nart** = сила або зі слов'янського особового імені *Berislav*, *Berivoj*; апелятив **ber** = назва зернових, інколи гороху; німецький апелятив **Bär** = ведмідь (*Mold.*, 43). Пор. ще чеські прізвища такого типу:

Čára — від *Čamír* або від *čára*, переносно «висока тонка людина» (*Mold.*, 52); *Duša* — від *Duchoslav* або від *duše* «душа» (*Mold.*, 61); *Hoch* — від *Hodislav* або від: а) *hoch* «хлопець»; б) німецького прикметника *hoch* «великий, гордий, знатний, шляхетний, благородний» (*Mold.*, 83); *Lada* — від *Ladislav* або від: а) ст.ч. *lada* «дівчина»; б) *lado* «оброблювана земля» (*Mold.*, 124); *Loveček* — від *Častolov*, *Budilov*, *Ostrolov* або від: а) *lov* «полювання»; «здобич»; б) *lovac* «мисливець» (*Mold.*, 131); *Pak* — від *Pakoslav* або від *pak* «начиння для пивоваріння» (*Mold.*, 163); *Sobota* — від *Soběslav* або від *sobota* «назва одного з днів тижня» субота» (*Mold.*, 213); *Svítek* — від *Svatoslav*, *Svatomír* або від *svítek* «страва з яєць, молока і муки» (*Mold.*, 223); *Tvrz* — від *Tvrđoslav* або від *tvrz* «назва житла дрібного шляхтича» (*Mold.*, 256); *Vlach* — від *Vladimír*, *Vlastibor* або від: 1. **vlach** «назва національностей романських народів, особливо італійців»; 2. **vlach** а) «муляр, каменярь»; б) «купець» (*Mold.*, 267).

Отже, і в чехів, і в українців слов'янські автохтонні імена брали активну участь у творенні класу прізвищ. В обох антропоніміях спостерігаються подібні моделі їх трансформації у прізвища: прізвищами ставали безпосередньо імена-комполіти у повній формі або до неї додавалися суфікси; в обох антропоніміях спостерігаємо велику роль усічення (морфологічний спосіб) при творенні прізвищ від слов'янських автохтонних імен і приєднання до усічених частин моно- або поліморфемних суфіксів. Однаковим було і саме усічення: перший компонент складного імені усікався на приголосний або на голосний; могло відбуватися усічення першого компонента разом із приголосним постпозитивного компонента. Прізвища дають змогу розширити наше уявлення про список складних імен слов'янського походження, які функціонували в мину-

²⁹ Железняк І. М. Поліфункціональність ономастичного суфікса **-ай** (**-аї**) // Мовознавство. — 1997. — № 6. — С. 25.

лому у чехів і в українців. Крім тих, що існують зараз, у чехів в минулому вживалися ще такі імена:

Berislav, Berivoj, Blažibor, Blažislav, Bohosúd, Bohučej, Bohudar, Bolebor, Bolečej, Božemír, Branisúd, Budilov, Búslav (< Bohuslav), Čábud, Čamír, Čáslav, Častobor, Častolov, Častovoj, Čechoslav, Dlíúhomil, Dlíúhoslav, Dlíúhovej, Dobeslav, Doběstoj, Dobrobud, Dobročaj, Dobrohost, Dobrolub, Dobrovid, Dobrovít, Domamír, Domarad, Domaslav, Domorad, Dražeslav, Draživoj, Drslav, Držikraj, Držislav, Hódislav, Hojislav, Hořimír, Hořislav, Hostibor, Hostirad, Hrděbor, Chotěbor, Chotěbud, Chotibor, Chotimír, Chotslav, Chvalibor, Jarohněv, Jarosil, Libohod, Libohost, Lstibor, Lufoslav, Modliboh, Mstidruh, Myslibor, Nudvoj, Onomysl, Ostrolov, Pačeslav, Pakoslav, Plativoj, Protivoj, Pšaslav, Předbor, Předmír, Předslav, Přemil, Puchoměř, Pustomír, Radbor, Rado-by, Radomysl, Ranožír, Rodoslav, Rohovlad, Sebeslav, Sěmibor, Sěmidrah, Sěmirad, Sěmislav, Šitbor, Skrbimír, Soběhrd, Střezimír, Střezivoj, Střiezislav, Sudimír, Sudislav, Sudivoj, Sudomír, Sulislav, Súr, Svojslav, Sutbor, Tachomír, Těšislav, Tichoslav, Trpimír, Tuchomír, Tuchomysl, Tvrdimír, Tvrdoslav, Vadislav, Věřislav, Vidhost, Viēcemil, Viēceslav, Vitomír, Vitorad, Vlastibor, Vrchoslav, Vrtěžír, Vyšeslav, Zdemil, Zdimír, Zemislav, Živohost.

В українців, крім сучасних, у минулому також уживалася ціла низка автохтонних імен-комполітів, які можна реконструювати з прізвищ (у список не введено імена типу *Розмысль, Станиславъ, Ярославъ*, які фіксуються у писемних пам'ятках до XVIII ст. як самостійні і компоненти яких також знаходимо у прізвищах):

Бездухъ, Благомисль, Благославъ, Близоборъ, Богомоль, Богорадъ, Бозуф(хв)аль, Божедаръ, Боимиръ, Боиславъ, Болелотъ, Болестрахъ, Болѣчаи, Болѣчестъ, Боривой, Братиславъ, Бродиславъ, Бронимиръ, Брячиславъ, Будивой, Будомиръ, Буимиръ, Бутмиръ, Велиборъ, Велидаръ, Велимиръ, Вертижиръ, Верхославъ, Видимиръ, Видославъ, Витогостъ, Витомиръ, Водиратъ, Воиславъ, Волобуи, Воротиславъ, Вышеборъ, Вышемиръ, Гневомиръ, Годимиръ, Годиславъ, Гоимиръ, Гоиславъ, Голобутъ, Горевои, Горивои, Гориславъ, Громославъ, Гудомиръ, Дабиживъ, Далеборъ, Держикраи, Добеславъ, Доброкгостъ, Доброкжизнь, Доброкказъ, Добролюбъ, Добромьсль, Добросинъ, Добротворъ, Домарадъ, Домастои, Домасуль, Дорогобытъ, Драгославъ, Духославъ, Дѣдумиль, Желиборъ, Желибрать, Желидѣдъ, Живиславъ, Жизномиръ, Жирославъ, Житогои, Житомиръ, Залодъ, Звениславъ, Краиславъ, Красимиръ, Куновидъ, Курзовонъ, Ладомиръ, Людомиръ, Лютоборъ, Лютожиръ, Люторатъ, Лѣтовидъ, Моимиръ, Молиборъ, Мориславъ, Мотогостъ, Мутимиръ, Мыслиборъ, Некрасъ, Немои, Невсвятъ, Нетрѣба, Ниномьсль, Оломуть, Островодъ, Пакославъ, Переяславъ, Плохимиръ, Просимиръ, Путиславъ, Ратимиръ, Редимиръ, Рознакъ, Русмиръ, Самборъ, Святогоръ, Себеславъ, Синоданъ, Сирославъ, Скоровои, Славомиръ, Собеславъ, Соломиръ, Спытингѣвъ, Станимиръ, Стоиславъ, Страхомиръ, Страшимиръ, Строимиръ, Стрѣжимиръ, Ступоглѣвъ, Судомиръ, Сулимиръ, Съдѣславъ, Татомиръ, Твердостои, Творимиръ, Терпиславъ, Теслугъ, Толигѣвъ, Трѣбовитъ, Тугоборъ, Хотимиръ, Цициборъ, Честимиръ, Чорнобытъ та ін.

В основах прізвищ є немало однакових компонентів імен, що дає змогу припустити, що вони активно вживалися як у чеській, так і в українській антропоніміях: ч. **Во-** (укр. **Бор-**), **Воž-** (**Бож-**), **Vud-**, **-bud** (**Буд-**), **Dom-** (**Дом-**), **Drah-** (**Дорог-**), **Hod-** (**Год-**), **Hoј-** (**Гои-**), **Chot-** (**Хот-**), **L'ud-** (**Люд-**), **Lut-** (**Лют-**), **Mír-**, **-mír** (**Мир-**, **-мир**), **Slav-**, **-slav** (**Слав-**, **-славъ**), **Sob-** (**Соб-**), **Sud-** (**Суд-**), **Sul-** (**Сул-**), **Vel-** (**Вел-**), **Vrch-** (**Верх-**), **Vyš-** (**Выш-**) та ін.

Разом із тим списки імен, уживаних у чехів (у прізвищах) і в українців (у прізвищах), дещо відмінні. Деякі імена не перейшли у прізвища, а залишились у писемних пам'ятках як імена, деякі ж можна відшукати в топонімах. На підставі вивчення чеських та українських прізвищ можна припустити, що існувало певне, хоч і нечітко окреслене, коло слов'янських автохтонних імен-комполітів та їхніх компонентів, які покривали всі терени Славії або більшу їх частину, і були також імена-комполіти та їхні складові частини з більшим чи меншим ступенем локальності, створені лише певним слов'янським народом чи кількома народами. Аналогічно є спільні суфікси і відмінні у списку суфіксів, якими користувалася кожна з мов для творення прізвищ. Це зумовлено особливостями кожної мови, зокрема їх словотвірних і суфіксальних систем. У чеській антро-

понімі
патрон
І чє
шого
рел їх
три вар
(або й
основи
ім'я),
ковним
запозн
не осос
позиті
формул

УМОВІ

Б

БЗ

Бл.

Бл. АКД

Близн.

Бучко

ВІЛ

Грк.

Д

Демч.

ДМВН

ЕСЛГН

Железні

Ил.

Керста

ЛБ

Мор.

Р

Рад.

РД

ISSN 00

ів в минулому

Bolečej, Božemír, astolov, Častovoj, bročaj, Dobrohost, ažeslav, Draživoj, Ľostirad, Hrděbor, Ľibohod, Ľibohost, řačeslav, Pakoslav, nír, Radbor, Rado-žemirad, Sěmislav, Sudivoj, Sudomír, lomír, Tuchomysl, Vitorad, Vlastibor,

ціла низка ав-щ (у список не суються у пи-кож знаходимо

в)аль, Божедарь, Братиславъ, Бро-, Велиборъ, Вели-юсть, Витомиръ, омиръ, Годимиръ, Громославъ, Гудо-исизъ, Доброказъ, Домасуль, Дород-ідьдъ, Живиславъ, славъ, Красимиръ, оратъ, Лѣтовидъ, красть, Немои, Не-славъ, Плохимиръ, Святогоръ, Себе-Спытигнѣвъ, Ста-миръ, Ступогнѣвъ, ртиславъ, Теслузь, обьтъ та ін.

і, що дає змогу раїнській антро-п- (Дом-), Drah-), Lut- (Лют-), б-), Sud- (Суд-),

і в українців (у , а залишилися у імах. На підставі цю існувало пев-ен-комполітів та к частину, і були еншим ступенем і кількома наро-іксів, якими ко-о особливостями У чеській антро-

понімії, на відміну від української, функціонує менше прізвищ з посесивними і патронімічними формантами.

І чеські, й українські антропонімісти при вивченні походження того чи іншого прізвища або групи прізвищ звертають увагу на можливість кількох джерел їх виникнення. Тому в обох антропоніміках часто враховуються два або й три варіанти походження прізвища: від основи САІ, від основи церковного імені (або й запозиченого, наприклад, німецького в чехів), від апелятива чи його основи. В українців часто паралельними бувають варіанти «САІ — церковне ім'я», «САІ — апелятив». У чехів менше трапляється варіант збігу САІ з церковним іменем, а частіше «САІ — апелятив», «САІ — топонім», «САІ — запозичене власне особове ім'я», «САІ — запозичений апелятив». Це зумовлено не особливостями основ прізвищ, які походять в обох антропоніміях від САІ-комполітів і в основному є спільними, часто однаковими. Причина — в історії формування класу прізвищ у чехів і в українців, що мала певні особливості.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Б — Бучко Г. Є. Роль слов'янських відкомполітних імен у творенні українських прізвищ // Українська пропріальна лексика. Матеріали наукового семінару 13–14 вересня 2000 р. / Відп. ред. І. М. Железняк. — К., 2000. — С. 20–23.
- БЗ — Блокнотні записи антропонімічного матеріалу. Виконала Л. Р. Осташ у 2001 р.
- Бл. — Близнюк Б. Гуцульські прізвища семантичного способу творення // Наукові записки. Серія : Мовознавство. — Тернопіль, 1998. — № 1. — С. 44–48.
- Бл. АКД — Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : Авто-реф. дис. ... канд. філол. наук. — Львів, 1997. — 23 с.
- Близн. — Близнюк Б. Особливості становлення гуцульських прізвищ // Гуцульські го-вірки : Лінгвіст. та етнолінгвіст. дослідження. — Львів, 2000. — С. 166–176.
- Бучко — Бучко Д. Давньоукраїнські комполітні імена в основах ойконімів України // Słowiańskie composita antropomiczne / Pod red. S. Warchoła. — Lublin, 2000. — S. 57–77.
- ВІЛ — Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник / За ред. В. М. Русанівського. — К., 1996. — 335 с.
- Грк. — Грковий М. Речник личних имена код Срба. — Београд, 1977.
- Д — Демчук М. Праслов'янські елементи в прізвищах Бойківщини // Бойків-щина. Історія та сучасність. Матеріали історико-народознавчої конферен-ції «Минуле і сучасне Бойківщини» [м. Самбір, 6 березня 1996 р.]. — Львів, 1996. — С. 96–97.
- Демч. — Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті україн-ців XIV–XVII ст. — К., 1988. — 171 с.
- ДМВН — Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. Зб. актових документів / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін. — К., 1981. — 316 с.
- ЕСЛГНПР — Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Укл. І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко, О. С. Стрижак. — К., 1985. — 254 с.
- Железняк — Железняк І. М. Очерк сербохорватского антропонимического словообра-зования. — Киев, 1969. — 130 с.
- Ил. — Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. — София, 1969.
- Керста — Керста Р. Й. Українські народні варіанти християнських імен XVI ст. До-даток // Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменуван-ня. — К., 1984. — С. 102–138.
- ЛБ — Лексикон словенороский Памви Беринди / Підгот. до вид. В. В. Німчук. — К., 1961 (стародрук, перевид. фотомех. способом).
- Мор. — Морошкин М. Славянский именослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. — СПб, 1867. — 213 с.
- Р — Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : У 8-ми т. — Львів, 1975 (Машинопис, зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Шифр о/н — 3824 т. 1–8. Наскрізна нумерація через усі томи).
- Рад. — Радіон Ст. Словник українських прізвищ в Австралії. — Мельбурн, 1981.
- РД — Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. — К., 1969. — 255 с.

- Реєстр — Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Транслітерація тексту.— К., 1995.— 589 с.
- ССМ — Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.— К., 1977–1978.— Т. 1–2.
- СУМ — Словник української мови.— К., 1970–1980.— Т. 1–11.
- Туп. — *Тупиков Н. М.* Словарь древнерусских личных собственных имен // Записки Отделения русского и славянского археологического общества.— СПб., 1903.— Т. 6.— С. 58–913.
- ХД — *Худащ М. Л., Демчук М. О.* Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення).— К., 1991.— 267 с.
- Худащ — *Худащ М. Л.* Давньоруська спадщина в українській ойконімії: До питання критеріїв розрізнення // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах : Зб. наук. праць.— К., 1986.— С. 101–104.
- Шульгач — *Шульгач В. П.* Праслов'янський гідронімічний фонд (фрагмент реконструкції).— К., 1998.— 367 с.
- Шульгач УСП — *Шульгач В.* Українсько-сербська ойконімна паралель // Зб. Матице српске за филол. и лингвистику.— 1998.— Т. 41/1.— С. 51–53.
- AGZ — Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardynskiego.— Lwów, 1868–1916.— Т. 1–24.
- Const. — *Constantinescu N. A.* Dicționar onomastic Romînesc / Ed. Academiei Republicii Populare Romîne.— București, 1963.
- Кп. — *Knappová M.* Příjmení // Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.— Praha, 1994.— С. 610–624.
- Mold. — *Moldanová D.* Naše příjmení.— Praha, 1983.
- Mar. — *Maretič T.* O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba // Rad Jugosl. Akad. znanosti i umjetnosti.— Zagreb, 1886.— Кп. 81.— С. 81–146; Кп. 2.— С. 69–154.
- Mikl. — *Miklosich F.* Die Bildung der slavischen Personennamen // Denkschr. c.k. Akad. Wiss. Philol.— hist. Kl.— Wien, 1860.— Bd 10.— С. 205–330.
- SČS — Slovník českých spisovatelů.— Praha, 1965.
- SSNO — Słownik staropolskich nazw osobowych.— Wrocław etc., 1965–1985.— Т. 1–7.
- Sv. — *Svoboda J.* Staročeská osobní jména a naše příjmení.— Praha, 1964.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ МІСТ ТА ОБЛАСТЕЙ

Вл — Волин. обл.; Дн — Дніпроп. обл.; Зк — Закарп. обл.; Зп — Запоріз. обл.; Кв м — м. Київ; Лв — Львів. обл.; Лв м — м. Львів; Мк — Миколаїв. обл.; Рв — Рівн. обл.; См м — м. Суми; Тр — Терноп. обл.; Тр м — м. Тернопіль; Хм — Хмельн. обл.; Хм м — м. Хмельницький; Хрс — Херсон. обл.; Чрк — Черкас. обл.

OSTASH L. R.

SLAVONIC AUTOCHTHONAL PROPER PERSONAL COMPOSITE NAMES IN CZECH AND UKRAINIAN

In the article the components of Slavonic autochthonous proper personal compound names (composites), which occur in family names of the Czechs and the Ukrainians, are analyzed. Those equal components, which were actively used in anthroponomy of both languages in the process of family name creation, are distinguished. Attention is attracted to similarity of models in transformation of these names into family names. Lists of suffixes, which were utilized by each of both languages in the process of forming family name from these proper personal names, are analyzed. Some specificity of determination of origin and initial meaning of family names formed from Slavonic autochthonous names-composites is established. In particular, it is assumed that there are several possible sources of their origin and ways of creation.

Key words: composite names, family name, derevational model, etymology.